Пролетарыі ўсіх краін, еднайцеся!

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ОРГАН ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР І ЎПРАЎЛЕННЯ ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВАЎ ПРЫ СНК БССР

№ 7 (506) | Субота, 15 лютага 1941 года | Цана 20 кап.

XVIII канферэнцыя ВКП(б)

Сёння пачынае сваю работу XVIII Усесаюзная канферэнцыя ВКП(б). З часу XVIII з'езда партыі да XVIII партыйнай канферэнцыі не прайшло і двух год, а якія велізарныя змяненні адбыліся ў міжнароднай абстаноўцы і ва ўнутраным становішчы нашай краіны. У агні Азія, Еўропа і Афрыка. Злавеснае полымя другой імперыялістычнай вайны пагражае ахапіць новыя краіны і новыя кантыненты. Вайна прадаўжае сеяць спусташэнні, пакуты, смерць.

Совецкі Саюз, дзякуючы мудрай палітыцы партыі Леніна—Сталіна, не ўдзельнічае ў вайне. Краіна Советаў захоўвае палітыку міру і нейтралітэту. Цвёрдая мірная сталінская палітыка, якую няўхільна праводзіць Совецкі Урад, забяспечыла нам перамогу. Капіталістычнаму свету прыйшлося пацясніцца. Пашырыліся граніцы краіны соцыялізма. СССР ператварыўся ў магутны саюз 16 совецкіх соцыялістычных рэспублік з 193-мільённым насельніцтвам.

За час пасля XVIII з'езда партыі Совецкі Саюз дасягнуў велізарнейшых поспехаў ва ўсіх галінах соцыялістычнай гаспадаркі і культуры. Пастаўленая XVIII з'ездам партыі задача — дагнаць і перагнаць перадавыя капіталістычныя краіны ў эканамічных адносінах—паспяхова вырашаецца.

Гэтаму ў значнай меры садзейнічаюць законы «Аб пераходзе на васьмігадзінны рабочы дзень, па сямідзённы рабочы тыдзень і аб забароне самавольнага ўходу рабочых і служачых з прадпрыемстваў і ўстаноў», «Аб адказнасці за выпуск нядобраякаснай ці некамплектнай прадукцыі і за несаблюдзенне абавязковых стандартаў прамысловымі прадпрыемствамі» і іншыя; яны накіраваны да павелічэння вытворчасці працы і паляпшэння якасці прадукцыі, да ўмацавання абаронная магутнасці нашай краіны, да ўстанаўлення дысцыпліны і арганізаванасці ў народнай гаспадарцы. Мільённыя масы рабочых і служачых з энтузіязмам сустрэлі гэтыя законы. І гэта ўжо дае першыя добрыя вынікі.

З году ў год ідзе ўгору наша прамысловасць. За адзін толькі 1940 год аб'ём прамысловай прадукцыі вырас на 11 процантаў, прадукцыя вырасла больш, чым на 13 мільярдаў рублёў. Рост вытворчасці чыгуну, сталі, пракату і вугалю ў 1940 годзе стварыў усе ўмовы для яшчэ большага пад'ёму ўсёй соцыялістычнай прамысловасці ў 1941 годзе, для далейшага ўмацавання абароннай магутнасці соцыялістычнай радзімы.

Выпаўняючы рашэнні XVIII з'езда партыі, вялікіх поспехаў дасягнула соцыялістычнае земляробства. Валавы збор зернавых у 1940 годзе блізкі да 7 мільярдаў пудоў. Павысілася ўраджайнасць і іншых культур. Паспяхова развіваецца калгасная жывёлагадоўля.

Час паміж XVIII з'ездам партыі і XVIII партыйнай канферэнцыяй азнаменаваўся новымі выдатнымі поспехамі народнай гаспадаркі, ростам прамысловасці, машынна-трактарных станцый, калгасаў і соўгасаў, ростам матэрыяльнага і культурнага ўзроўню шырокіх працоўных мас.

З вялікімі дасягненнямі прыходзіць к канферэнцыі наша культура, работнікі навукі і тэхнікі, літаратуры і мастацтва. Комуністычная партыя, вялікі Сталін вернай рукой вядуць гераічны совецкі народ наперад па шляху прагрэсу і культуры.

Паспяховае правядзенне ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі, штодзённыя клопаты партыі і ўрада, дапамога рускага народа забяспечылі развіццё прамысловасці, сельскай гаспадаркі, культуры раней прыгнечаных народаў, у тым ліку і беларускага. Беларуская ССР ператворана ў індустрыяльна-калгасную, з высока развітай культурай краіну.

Паміж XVIII з'ездам партыі і XVIII партыйнай канферэнцыяй ліквідавана гістарычная несправядлівасць — навекі з'еднан у адной сям'і вялікі беларускі народ.

У 1940 годзе беларускі народ паказаў рускаму народу, Совецкаму Ураду, мудраму Сталіну сваё мастацтва, якое партыя і ўрад высока ацанілі, узнагародзіўшы лепшых прадстаўнікоў беларускага совецкага мастацтва ордэнамі СССР. К XXIII гадавіне Вялікага Кастрычніка мастакі Совецкай Беларусі падрыхтавалі выстаўку «Ленін і Сталін—арганізатары БССР», у якой паказалі сваю спеласць, стварыўшы рад запамінаючыхся рэчаў высокай ідэйна-мастацкай якасці. Беларуская совецкая літаратура да XVIII партыйнай канферэнцыі прыходзіць са значнымі поспехамі. Напісан рад твораў, якія дапамагаюць совецкаму народу ў яго барацьбе за пабудову комуністычнага грамадства. Цяпер соцыялістычная інтэлігенцыя БССР—артысты, мастакі, кампазітары, пісьменнікі, дзейсна рыхтуюцца да велічнейшай даты—25-годдзя Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі ў СССР, якая адкрыла новую эру ў жыцці ўсяго чалавецтва.

Да XVIII партыйнай канферэнцыі беларускі народ, як і ўсе народы Совецкага Саюза, прыходзіць згуртаваным навакол вялікай партыі Леніна—Сталіна, навакол свайго правадыра—мудрага Сталіна, які вядзе народы СССР ад перамогі да перамогі.

Гарачае прывітанне дэлегатам XVIII Усесаюзнай партыйнай канферэнцыі!

Няхай жыве Комуністычная партыя—арганізатар соцыялістычных перамог!

Няхай жыве вялікі Сталін!

Гарачае прывітанне дэлегатам XVIII Усесаюзнай канферэнцыі ВКП(б)!

Падпольныя народныя песні ў былой Польшчы

М. Грынблат

I.

Гераічны народ Заходняй Беларусі мужна пранёс у чыстаце сваю мову, культуру, звычаі, захаваў свае прыгожыя беларускія песні. Нягледзячы на суровыя забароны і праследванні, народ не толькі захаваў сваю шматвяковую песенную культуру, але стварыў многа новых песень, заклікаючых да барацьбы з ненавіснымі польскімі панамі. Народная творчасць была загнана ў падполле, але з вуснаў у вусны, з аглядкай, у поўголаса, тайна перадаваліся словы роднай песні. Першыя ўжо разведчыя фальклорныя экспедыцыі Акадэміі Навук БССР, праведзеныя летам 1940 года, выявілі багацейшую падпольную рэвалюцыйную паэзію, якая ўзнікла і была пашырана ў Заходняй Беларусі ва ўмовах былой Польскай дзяржавы. У некалькіх раёнах адной толькі Баранавіцкай вобласці, дзе працавалі экспедыцыі, удалося запісаць звыш 100 падпольных песень і да 70 напеваў да іх. Сабраны матэрыял даў магчымасць Акадэміі навук падрыхтаваць і здаць у друк спецыяльны зборнік «Фальклор Заходняй Беларусі».

Аб чым спяваў заходні беларус, калі ў яго роднай краіне гаспадарыў бізун і шомпал акупанта?

Народныя песняры выражалі ў песнях жудасны ўціск народа, яго гора. Гэтай тэме прысвечана значная колькасць падпольных песень. Жыццё параўноўвалася з цёмнай, беспрасветнай ноччу, з холадам каменнай турмы:

Жыццё наша выглядае,
Як халодная турма.
Замест радасці — горкія слёзы,
Замест песень вясёлых — жальба.

Так спявалі аб сваім жыцці пад ігам польскіх паноў сляне Гродненскага павета.

Аб тым-жа спявалася ў частушках, фальклорным жанры, для якога, звычайна, характэрны вясёлыя, плясавыя матывы:

Бульба — наша блюда,
Лапці — то наш бот, —
Стогне у няволі
Бедны наш народ.

Для апявання пакут паланёнай зямлі народ не здавальняўся аднымі ўласнымі песнямі. У шырокім ужытку былі і песні літаратурнага паходжання. Шырокай папулярнасцю карысталіся тыя з старых вершаў беларускіх паэтаў, якія апявалі жыццё народа пры царызме. Бытаванне гэтых вершаў знаходзіла спрыяючую глебу ва ўмовах, створаных акупанцкім рэжымам. Так, усюды распяваліся песні, якія з'яўляюцца народнымі пераапрацоўкамі дарэвалюцыйных вершаў Я. Купалы і Я. Коласа. Такія песні, як «Край наш бедны, край наш родны» («Наш родны край» Я. Коласа), «Няма хлеба, няма солі» («Вось тут і жыві» Я. Купалы), «Як завылі ваўкі» («Гэта крык, што жыве Беларусь» Я. Купалы), «Люблю наш край, старонку гэту» («Люблю» К. Буйла), «Што сядзіш ты, мой брапе, спанураны?» («Працуй і пой» А. Паўловіча) і інш., зафіксіраваны амаль паўсямесна на шляху экспедыцыі і запісаны на фанограф.

Падвергнуўшыся працэсу фальклярызацыі, гэтыя вершы ўвайшлі ў песенны рэпертуар і зрабіліся народнымі песнямі, якія таксама выконваліся падпольна.

Вялікае месца ў падпольнай народнай паэзіі Заходняй Беларусі займалі песні турэмныя — песні палітвязняў, лепшых сыноў і дачок беларускага народа, кінутых польскай уладай у турмы і канцлагеры. Турэмны фальклор палітзняволеных аказваў моцны рэвалюцыйны ўплыў на падпольную народную паэзію Заходняй Беларусі таксама, як у свой час фальклор паліткатаргі і ссылкі ўплываў на песенную творчасць працоўных мас Сібіры.

Турэмныя песні з'яўляюцца крывавымі дакументамі аб нечалавечых катаваннях, якім падвяргаліся палітзняволеныя ў «лёхах дэфы» (катоўнях дэфензівы) і ў адзіночных «цэлях» (турэмных камерах). Не ўсе гэтыя песні мастацка дасканалыя, але яны рэалістычна рысуюць становішча палітзняволеных у турмах «цывілізаванай» Польшчы:

...Скуюць цэпямі рукі й ногі,
Заложаць кол між рук, між ног,
Накрыюць галаву тулупам,
Каб чуць і бачыць ты не мог.
Са ўсіх старон падходзяць каты
І пачынаюць катаваць,
І пачынаюць біць у пяты,
Пакуль не станець абміраць.
Патом бяруць вядро з вадою
І пачынаюць адліваць,
І крэпка, крэпка б'юць нагамі,
Каб легчы было падымаць...

(З песні «На крэсах ёсць дама прэкрасны»).

Песні гэтыя выводзяць вобразы нязломных барацьбітоў, гатовых лепш памерці, чым здрадзіць справе рэвалюцыі, чырвонаму сцягу, на якім начэртаны вялікія імёны Леніна і Сталіна.

Палітзняволеныя знаходзяць мужнасць іранізіраваць, кпіць з катаў і турэмшчыкаў. Вядомая турэмная песня комсамольцаў «Ванька» заканчваецца такімі, поўнымі едкай іроніі, словамі:

Захаджу я у турму,
Старшы смотрыць на мяне:
— Ну, галубчык, раздзявайся
Й вот касцюмчык для цябе.
Асвяшчэнне, адаплепне,
У кожнай камеры званок;
Сабірайцесь, комсамольцы,
На бясплатны кіпяток.

Песні палітзняволеных пранікнуты бадзёрасцю, верай у правату сваёй справы і немінучую перамогу над ворагамі народа:

Прыйдзе лепшы час і будзе
Сіла наша рваць ланцуг,
Беларусь скіне кайданы,
Разаб'е паноў у пух.

(Песня «Сонца ўсходзіць і заходзіць»).

У радзе турэмных песень лёгка прасачыць песенную традыцыю рускага рэвалюцыйнага падполля. Так, многа песень спявалася на матыў «Смела, таварышы, уногу», «Замучан цяжкою няволяй», ёсць песні, блізкія да старой рускай астрожнай песні «Слу-хай!..»

II.

Асноўнае месца ў падпольнай народнай паэзіі Заходняй Беларусі безумоўна належыць песні рэвалюцыйнага заклiку, завучай да актыўнага рэвалюцыйнага дзеяння. Гэта сапраўдная паэзія барацьбы, глыбокай веры і надзеі, народжаная ў агні баёў. Такія песні адыгрывалі ролю ваяўнічага кліччу, баявога лозунга — да аб'еднання наяўных сіл рабочых і сялян супроць акупантаў, да ўзброенага паўстання, за з'еднанне з магутным Совецкім Саюзам.

Песня звала:

Выходзьце, сыны Беларусі,
З рабочых кварталаў і сёл!
Наперад, за жыццё, свабоду і
шчасце,
Наперад, ў рашаючы бой!
Нам прыклад падалі Советы,
Як скінуць буржуяў, паноў,
Як волю і шчасце здабыць для
народа,
І мы той дарогай пайдзём!

Сярод гэтых дзейсных рэвалюцыйных песень вылучаюцца такія, якія апяваюць паасобных герояў — змагароў за справу народа. Так, шырока распяваліся песні пра мужнага рэвалюцыянера-большэвіка Сяргея Прытыцкага, які па загаду партыі забіў у зале Віленскага суда правакатара Стральчука («Уздоўж і ўшыр ЗэБэ празуе зграя панска», «Што за дзіва палучылась ў Польшчы, у Віленскім суду»). Вядомы песні пра Нікалая Марозава, сялянскага хлопца з вёскі Заполле, Баранавіцкай вобласці, забітага польскай паліцыяй за рэвалюцыйную дзейнасць; песні пра Кастуся Лустака, Валодзю Стасевіча, пра Арсеня Багабановіча і іншых змагароў, паўшых смерцю адважных у няроўнай барацьбе з польскімі паліцыянтамі і жандарамі.

Значную катэгорыю складаюць маладзёжныя і комсамольскія рэвалюцыйныя песні, выразіўшыя ўвесь баявы запал моладзі Заходняй Беларусі, яе імкненне весці барацьбу да перамогі. У радзе выпадкаў гэтыя песні спяваліся на матывы совецкіх песень, потайкам падслуханых праз радыё.

Рэвалюцыйных песень польскія паны баяліся не менш, чым большэвіцкіх лістовак, густа расклейваемых невядомай рукой у рабочых кварталах, не менш чым чырвоных сцягоў, раптоўна ўзнікаўшых на фабрычных комінах і тэлеграфных слупах. На песні наладжваліся сапраўдныя аблавы. Канфідэнты-«шпіцманы» шнырылі па вёсках, падслухоўвалі пад вокнамі, ці не чуваць дзе праўдзівае слова песні.

Песні распаўсюджваліся надзвычай хутка. Іх перадавалі шэптам, у спісках. Наладжваліся спецыяльныя вячоркі, спеўкі ў лесе, для асцярожнасці выстаўляліся пікеты. Існаваў і своеасаблівы спосаб маскіроўкі — некаторыя рэвалюцыйныя песні выконваліся на матывы касцёльна-рэлігійных кантаў і духоўных вершаў, валачобных, велікодных песень. Такія песні распяваліся пад носам у паліцэйскага і мелі выключны поспех.

Народную песню не запрэш за краты! Лёгкакрылай птушкай яна насілася над сёламі і гарадамі і будзіла народ, узнімала яго класавую свядомасць, падымала на бой. «Доўга тут лавіла паліцыя «бунтаўшчыкоў» і салдатаў, — піша М. Танк, — якія не хацелі служыць у панскім войску. Пасля пачалі лавіць і паэтаў... але поспехі іх былі нязначныя. Замкнуць аднаго, другі пяе. Зямля хоць і падзолістая і камяністая, — спрадвеку рос палын, — але як на дзіва багатая песнямі».

Песня сведчыць аб жывучасці народа, аб яго бессмяротнасці.

Рэвалюцыйны фальклор Заходняй Беларусі ў жанравых адносінах не абмяжоўваецца песняй. Вельмі былі пашыраны ў вуснай перадачы вершы для дэкламацыі, вядомыя ў народзе пад назвай «сцішкі», палітычна войстрыя анекдоты аб польскай уладзе і яе незадачлівых кіраўніках вусныя сказы ў традыцыйнай форме «раёшніка», трапныя прыказкі і пагаворкі, казкі.

Вызваленне працоўных Заходняй Беларусі і з'еднанне іх з дружнай сям'ёй совецкіх народаў адкрыла новую старонку ў развіцці народнай творчасці. Пачэсным абавязкам комуністаў, комсамольцаў, работнікаў рэдакцый і ўсёй совецкай грамадскасці заходніх абласцей БССР з'яўляецца — сабраць усю паэтычную творчасць вызваленага народа.

Збіранне фальклору Заходняй Беларусі мае не толькі важнае актуальна-палітычнае і мастацкае значэнне, яно становіць сабой і агульна-тэарэтычную цікавасць, праліваючы святло на працэсы ўзнікнення рэвалюцыйнай паэзіі.

С. Гершэнзон

П'есы совецкіх драматургаў — аснова рэпертуару

Цікавая дэталь. Праглядаеш рэпертуарныя планы раду тэатраў і натыкаешся на дзіўныя пропускі, так-званыя «акон-цы». Рэпертуарны план Мінскага Дзяржаўнага беларускага драматычнага тэатра складаецца з чатырох назваў, а ў канцы акно: «Дзве совецкія п'есы». Магілеўскі Дзяржаўны рускі драматычны тэатр намеціў «Шмат шуму з нічога» В. Шэкспіра, «Сірано дэ-Бержэрак» Э. Растана, «Беспасажніцу» А. Астроўскага, «Жывы труп» Л. Талстога, «Тры сястры» А. Чэхава. А дзе-ж совецкія п'есы?—пытаецца глядач. На дапамогу прыходзіць выратоўчае прыкрыццё: «Дзве совецкія п'есы».

Трывожныя «вокны» маячаць у рэпертуарных планах Гомельскага абласнога рускага тэатра, Тэатра юнага гледача БССР, калгасных тэатраў.

Адчынім аканіцы, каб заглянуць, што хаваецца за імі. Аказваецца «загадкавыя» аконцы азначаюць:

— Будзем чакаць. Можа, паявяцца новыя п'есы, — тады мы іх і ўключым.

Падобнае пасіўнае чаканне прывяло ўжо да таго, што ў асобных тэатрах совецкая п'еса апынулася на становішчы госця: з'явіцца зрэдку і знікне. За апошнія пяць месяцаў Гомельскі тэатр выпусціў чатыры пастаноўкі, але пастаўлена толькі адна совецкая п'еса, ды і тая — «Сэрца дзявочае» Вінаградава і Палонскага — твор ідэйна і мастацка ўбогі. У Віцебскім тэатры, як і Гомельскім, таксама сярод чатырох апошніх спектакляў толькі адзін пастаўлен па п'есе совецкага драматурга, але і ён — «Сантыментальны вальс» О. Літоўскага—саладжавы твор. Не лепшыя справы і ў Мінскім беларускім тэатры. Сярод трох апошніх пастановак — «Страшны суд», — якая зараз выключана з рэпертуару тэатра.

Як здарылася гэта? Можа, тэатры пазбаўлены п'ес? Можа, совецкі рэпертуар настолькі абмежаван, што няма з чаго выбіраць? Будзем шчырымі, у нас сапраўды мала новых добрых п'ес. Бясспрэчна, аднак, і другое: нашы тэатры вельмі мала і неахвотна працуюць над тымі творамі, якія ўжо ўмацаваліся ў рэпертуары совецкіх тэатраў.

У партфелі Гомельскага тэатра знаходзіцца драматычная паэма М. Святлова «Дваццаць год спагадзя». Гэта рамантычны сказ аб гераічным мінулым комсамола. Аўтар пераносіць дзею ў эпоху грамадзянскай вайны, тым не менш мы адчуваем і гераічныя справы совецкай моладзі сёнешняга дня. Чаму-ж тэатр дагэтуль не паставіў гэту п'есу, якая выхоўвае пачуццё патрыятызму, а паспяшыў паставіць нікчэмную п'еску «Сэрца дзявочае»? Толькі злачынная абыякавасць да ўзбагачэння рэпертуару совецкімі п'есамі магла прывесці да такога становішча.

А колькі п'ес застаецца зусім нескарыстанымі? Мінскі глядач даўно ўжо прагне ўбачыць на сваёй сцэне спектакль «Любоў Яравая» К. Трэнёва. З рэпертуару нашых тэатраў зніклі такія п'есы, як «Інтэрвенцыя» Л. Славіна, «Разлом» Б. Лаўрэнёва, інсцэніроўкі такіх твораў, як «Разгром» А. Фадзеева, «Чапаеў» і «Мяцеж» Д. Фурманава, «Бранявоезд 14-69» В. Іванава, п'есы І. Прута «Год 19-ты» і «Мсціслаў удалы»; не ставяцца і п'есы «Палкаводзец Сувораў» А. Бахцерава і С. Разумоўскага, «Фельдмаршал Кутузаў» В. Салаўёва, «Зямля» Н. Вірты.

Спіс гэты далёка няпоўны.

Совецкі тэатр, гэта ў першую чаргу — совецкі рэпертуар. Нашаму гледачу даўно ўжо надакучылі напудраныя парыкі старыкоў і бабулек чатырохвяковай даўнасці. Совецкі глядач прагне ўбачыць адлюстраванне сёнешняга дня, ён хоча сустрэцца твар у твар з героямі, носьбітамі ідэй і свету пачуццяў, якія яго хвалююць, прымушаюць яго то плакаць ад душэўнага болю, то смяяцца смехам пераможца.

За апошні час тэатры Беларусі ўзбагаціліся радам значных спектакляў совецкай драматургіі. Заслугоўвае вялікай увагі вопыт Магілеўскага тэатра. Ён ажыццявіў два спектаклі, якія маюць прынцыповае значэнне. Гутарка ідзе аб спектаклях «Крэмлёўскія куранты» і «Казка». «Крэмлёўскія куранты» Н. Пагодзіна ў Магілеўскім тэатры па-праву названы крытыкай спектаклем аб Леніне. Не менш цікавая і ўдалая пастаноўка — «Казка» М. Святлова. Магілеўскі тэатр — адзін з першых сярод «дарослых» тэатраў, які ажыццявіў «Казку». Пасля няўдалага першага варыянту пастаноўкі тэатр не раз дакаралі: навошта, маўляў, браўся ён за «Казку». На шчасце, вера ў п'есу і ў талент аўтара надалі пачуццё ўпэўненасці калектыву і ён перамог. Мы былі сведкамі таго, з якой радасцю сустракаў гэту паэтычную казку і дзіцячы і дарослы глядач.

На гэтых спектаклях калектыў рос і ідэйна і мастацка. На іх ён выхоўвае і свайго гледача.

Яўрэйскі тэатр БССР у снежні ажыццявіў «Няроўны шлюб» бр. Тур. У цікавым перакладзе яўрэйскага паэта С. Галкіна камедыя бр. Тур шмат выйграла. Галкін здолеў перамагчы анекдатычны характар раду сцэн, надаць многаму больш рэальнай пераканаўчасці. Мова п'есы ачышчана Галкіным ад элементаў таннага. Цікава, што ў цэнтры спектакля сталі вобразы совецкіх людзей. Свет новага, думы і пачуцці новага мы ўспрымаем праз простых, скромных совецкіх людзей: каваля Годэса (арт. Фельдман), яго дачку Розу (арт. Арончык) і рыжую, шутаватую Соньку (арт. Герцберг).

Яўрэйскі тэатр Беластока днямі выпусціў спектакль «Платон Крэчэт» А. Карнейчука. Польскі тэатр БССР узбагаціў свой рэпертуар спектаклем «Аптымістычная трагедыя» В. Вішнеўскага. Палескі абласны тэатр паставіў інсцэніроўку рамана Д. Фурманава «Мяцеж», Баранавіцкі ажыццявіў пастаноўку п'есы «Любоў Яравая» К. Трэнёва, Пінскі — «Хто смяецца апошнім» К. Крапівы, Дзяржынскі калгасны тэатр — «Настаўнік» С. Герасімава. Няхай гэтыя пастаноўкі недасканалыя. Строгі і халодны аналітык знойдзе ў іх нямала недахопаў, але наўрад ці адважыцца хто аспрэчваць усю значымасць такіх спектакляў і для тэатра і для гледача.

Совецкая п'еса — аснова рэпертуарнага плана! Гэта, аднак, зусім не значыць, што трэба ўключаць у рэпертуар усё, што трапляе пад руку. Наадварот! Барацьба за стварэнне сапраўднага совецкага рэпертуару якраз і азначае неабходнасць ачышчэння тэатра ад усякіх падробак, сурагатаў, ад прыстасаблёнства і халтуры, у якую-б тогу яны ні апраналіся. А такія сурагаты яшчэ знаходзяць сабе месца ў нашых тэатрах.

Зусім нядаўна прыйшлося выключыць з рэпертуару Рэчыцкага калгаснага тэатра пошлы твор В. Любімава і Ф. Якобі «Шчасце». Дзіву даешся, як мог Гомельскі абласны аддзел мастацтваў зацвердзіць тэатру гэту п'есу! «Шчасце» напісана ў той час, калі ў драматургіі пракацілася хваля п'ес, прысвечаных пытанню шлюбу і сям'і. На гэтай хвалі і выплылі В. Любімаў і Ф. Якобі. Інжынер Елізавета Міхайлаўна Філатава трапіла ў бяду. Яе пакінуў муж, а яна цяжка захварэла. Патрэбна аперацыя. Аперацыю робіць доктар Кажухоў, стары прыяцель Філатавай, які горача яе кахае. Не цяжка здагадацца, што Філатава ачуняла, яе муж аказаўся нягоднікам, а Кажухоў — благародным совецкім чалавекам. Філатава, зразумела, еднае свой лёс з лёсам Кажухова.

Не будзем займаць увагу чытача пераказам зместу гэтай пошлай п'есы, прывядзем толькі адну вытрымку:

«— А што вам больш за ўсё падабаецца ва мне? — пытаецца Кажухоў.

— Ваша спіна,—адказвае Філатава.

— Спіна? Чаму?

— Яна ў вас вельмі шырокая. За яе лёгка схавацца.

— Гэта вы гаворыце? Жанчына, якая сама прабіла сабе дарогу ў жыццё і ні ад каго ніколі не залежала?

— Бачыце... я... магу ніколі не хавацца за чужую спіну, але адно ўсведамленне, што ёсць побач за мной чалавек, які прыме любыя ўдары лёсу, адвёўшы іх ад мяне, — гэта ўсведамленне — вельмі важна і нам, жанчынам, яно не можа не падабацца, а я-ж усяго толькі жанчына!»

Гэткая рабская, мяшчанская мараль, сілком укладзеная аўтарамі ў вусны комуністкі. Поўны мяшчанскай дрэбедзені і маналогі Кажухова, Нікіціна ды іншых дзеючых асоб.

Нажаль, «Шчасце»—не выключэнне. З рэпертуару Слуцкага калгаснага тэатра прыйшлося выключыць парочную п'еску І. Кольева «На беразе Нёмана» — аб вызваленні Заходняй Беларусі. У Магілеўскім тэатры дасюль ідзе псеўдамастацкая п'еса Ю. Стабавога «Амазонкі», якую акторы ў сваім сатырычным журнале дасціпна назвалі «Запяканкі».

Сцвярджэнне на сцэне нашых тэатраў совецкага рэпертуару магчыма толькі пры ўмове, калі: па-першае, рэпертуар будзе безадкладна ачышчан ад халодных, абыякавых твораў кан'юнктурных драмадзелаў, калі, па-другое, на сцэну будуць звернуты незаслужана забытыя п'есы і, нарэшце, калі тэатры пакончаць з пазіцыяй нейтралітэту, пасіўнага чакання і пачнуць клапатліва, з дня ў дзень сумесна з драматургамі ствараць новыя творы.

Добры прыклад паказвае Віцебскі Дзяржаўны беларускі драматычны тэатр. Ён звязан з беларускімі драматургамі, у выніку чаго ў яго рэпертуары паявіліся арыгінальныя творы: «Над Бярозай-ракой» П. Глебкі, «Ірынка» К. Чорнага і «Несцерка» В. Вольскага. Цікавы таксама вопыт Яўрэйскага тэатра БССР. Вядомы яўрэйскі пісьменнік Д. Бергельсон піша для яго п'есу «Ля тэлефона», яму здаў сваю новую п'есу «Колнідрэ» П. Маркіш. Для гэтага-ж тэатра рыхтуюць п'есу аб Леніне «Пачатак» Фінінберг і Ойслендэр. Гэткі пакуль першы вопыт.

Будзем спадзявацца, што ён стане здабыткам усіх тэатраў.

Другі тур конкурса вакалістаў

З 8 па 12 лютага праходзіў другі тур І Усебеларускага конкурса вакалістаў. У ім прымалі ўдзел прафесіянальныя і самадзейныя вакалісты з усіх абласцей БССР. З 117 чалавек, запісаўшыхся на конкурс і прымаўшых удзел у першым туры, да другога туру было допушчана 63 чалавекі.

З прафесіянальных удзельнікаў па камерных спевах журы, якое складалася з віднейшых майстроў мастацтва БССР (старшыня — народная артыстка СССР Л. Александроўская), дапусціла на трэці тур 8 чалавек: студэнтаў кансерваторыі Пашкову, Айзенберг, Тупчанка, Гафэлік, педагога Кулікоўскую-Семіонаву (Мінск), Бардзі і Бартноўскую (Беласток) і Дунай (Баранавічы). Дыпломы за паспяховае праходжанне першага і другога тура прысуджаны тт. Форшэр (Беласток), Барысенка, Фёдаравай, Фурс (Мінск), Пятрову (Гомель).

На эстраднаму выкананню дапушчаны на трэці тур тт. Кухно-Сяргеева, Плоткіна (Мінск), Адамантава (Гомель). Дыплом прысуджан тав. Кап (Белдзяржэстрада).

Рашаючыя вынікі конкурса пакажа трэці тур, які будзе адбывацца 16 і 17 лютага.

Эд. Самуйлёнак

Шэсцьдзесят пятая вясна

12 лютага споўнілася два гады з дня смерці Эдуарда Самуйлёнка.

Ніжэй мы друкуем урывак з апавядання Эд. Самуйлёнка «Шэсцьдзесят пятая вясна», які ўяўляе варыянт аднаго з раздзелаў незакончанай аповесці «Пагібель воўка», пісанай у 1933 годзе. У гэтай аповесці пісьменнік імкнуўся вырашыць тэму пагібелі ўласніцкіх інстынктаў у душы селяніна,— тэму, якая знайшла сваё найбольш поўнае выражэнне ў аднайменнай яго п'есе, добра вядомай совецкаму гледачу.

Антось звярнуў з дарогі і пайшоў сцяжынкай скрозь рэдкія хмызнякі. Упераддзе праз спляценне галля маячыла стракатая ад праталін паляна. На ўскраі хмызнякоў Антось спыніўся і пачаў прыслухоўвацца. У хмызняках шалясцеў вецер, у вёсцы за дарогай крычалі пеўні. У лесе прыглушана гаманілі дрэвы і на розныя галасы высвіствала лясная птушыная драбяза.

Антось пераступіў з нагі на нагу і падумаў:

— «Ударыла вясна раптоўна. Суконныя анучы і—наскрозь».

Ён глянуў сабе пад ногі і ўбачыў, што стаіць у лужыне.

— Цьфу, каб ты выстыла.

Спяшаючыся, выбраўся на ўзмежак, на якім канчаліся хмызнякі, і тут спыніўся. За некалькі крокаў ад яго, злева, пад хвоямі стаяў напалову выведзены новы зруб. Навакол у кучах ляжалі трэскі. Воддаль крыху, на гурбе снегу, які яшчэ не растаў у засені, ляжала груда бярвенняў. Каля зрубу нікога не было.

— «Адышоў няйначай Мірон да Грузда,—падумаў Антось.—Пасварыліся як бачыш».

Ён зрабіў крок уперад, але зараз-жа спыніўся. Пад хвояй, што навесіла над зрубам важкія лапы, на корані, які вылез з зямлі, сядзеў Мірон. Седзячы, ён разглядаў нешта на зямлі і адно, што бачыў Антось, гэта жорсткі сівеючы чуб.

— «Ісці да яго, ці не? — падумаў Антось, — зноў будзе лаянка. Такі ўжо чалавек...»

Антось нерашуча паскроб у патыліцы.

— «Чорт яго ведае... Пайду!»

Мірон узняў вочы толькі тады, калі Антось падышоў да яго.

— Здароў... калгаснік, — усміхнуўся Мірон. — Прышоў?

— Прышоў... Здароў... падкулачнік.

— Сядай у нас, — паказваючы на пень, запрасіў Мірон.

Антось прысеў на пень і для таго, каб замаскіраваць няёмкасць, зараз-жа выцягнуў капшук з тытуном. Мірон з крывой усмешкай наглядаў за ім.

— Ну, як у цябе справы? — спытаўся Антось, скручваючы цыгарку. — Бачу, шмат работы падагнаў?!.

— А як у цябе?

— У мяне добра. Нічога сабе.

— А ў мяне дрэнна, — сказаў Мірон. — Дрэнна, брат.

— «Ага!» — зазначыў сам сабе Антось, а ўголас спытаўся: — Чаму дрэнна?

Мірон не адказаў. Антось узняў вочы і тут толькі заўважыў, што Мірон змяніўся за гэтыя два месяцы. Яго жорсткі, пануры твар памякчэў. Была нейкая кволасць у ім і засмучонасць, нязнаныя дагэтуль і не падобныя да міронавых пачуцці.

— Ты што, Мірон? — занепакоена спытаўся Антось. — Захварэў, ці што? Нейкі ў цябе, брат ты мой, выгляд... нікуды не варты. Гэткім ты ніколі не быў.

Мірон у сваю чаргу ўзняў вочы і паглядзеў на Антося. І зараз-жа зноў утаропіўся вачыма ў зямлю. Ён чакаў ад Антося насмешлівай пагардлівасці, а сустрэў шчырае спачуванне і нават нейкі непакой за яго. Мірона. Таму адчуў Мірон мяккае зніленне ў грудзях, якога дагэтуль ніколі не было.

Мірон сказаў, не ўзнімаючы вачэй:

— Пастарэў я, брат. Раптоўна пастарэў, і аслабеў. Канец прыходзіць...

Гэтым сказаў Мірон усё. Думкі аб гэтым грызлі яго ўвесь час амаль не з таго дня, як развітаўся ён з Антосем і адзін пачаў працаваць на палянцы, на груздовым зрубе. Але Антось не зразумеў усяго, што крыецца за гэтымі міронавымі словамі і спытаўся:

— Далягае што-небудзь моцна? На грудзі ты заўсёды крыху кволы быў.

Гэта быў адзін бок справы. Аб самым важным не ведаў Антось.

— «Скажу, — вырашыў Мірон. — Скажу яму ўсё».

Ён устаў і паказаў вачыма на зруб.

— Хадзем.

Антось паслухмяна пайшоў ззаду. Яны падышлі да зрубу.

— Вось бачыш? — паказаў Мірон на першыя вянцы, — чатыры з паловай сажні як вылітыя. А зараз хадзі сюды!

Яны ўзлезлі па драбінках на рыштаванне, туды, дзе ляжалі падрыхтаваныя да прышуску два апошнія бервяны.

— А цяпер бачыш? — глуха спытаўся Мірон, паказваючы на апошні вянец.

Антось глянуў і зразумеў. Мірон сапсаваў зруб. Сцены ішлі ўгару пад непрыкметным амаль кутом, і верхнія вянцы былі больш вузкімі супроць фундамента.

— Няма чатырох з паловай сажняў,— прашаптаў Антось. — Дык як-жа гэта выйшла?

— Калі пакласці апошні вянец як на чатыры з паловай, дык бярвенні выйдуць з пазу, — працадзіў Мірон, хаваючы вінаватую і крыўдную ўсмешку. — А калі пакласці даўжнікі так, як ёсць, і ў патрэбнай меры, дык кроквы будуць тырчаць свечкамі і на дах сам чорт не ўзлезе.

Эдуард Людвігавіч Самуйлёнак.

— Можна пасунуць даўжнікі бліжэй да ўскраю і ўсё, — сказаў Антось. Акрамя таго, і так ніхто не заўважыць. Глупства, намыляюцца майстры і не гэтак. Не тужы, Мірон. Паз-жа ў цябе шчыльны.

— Досыць і ў пазах кліноў ды моху, — усё з той-жа ўсмешкай сказаў Мірон.

— Нічога, ніхто не заўважыць, — запэўніў Антось. — Гэта, як-бы сказаць, драбяза.

— Ніхто не заўважыць?

— Ну, хіба, цесляр заўважыў-бы, каб узлез на зруб. Але на твой зруб, Мірон, цесляры не лазяць. Хіба каб зняць практыку?

— Хай зніме з гэтага зрубу практыку, — сказаў Мірон. — Тады яму гэткая практыка зніме порткі. Мне зусім не абыходзіць, ці заўважыць хто, ці не... Мне абыходзіць тое, што я сам заўважыў.

Мірон скалупнуў пальцам празрыстую слязінку смалы, што застыла на бурштыновай жаўцізне свежага бервяна, і зноў з горнасцю ўсміхнуўся.

— Глупства, Мірон, — сказаў Антось. — Закурым і ўсё. Бывае і з старой бабкай малады грэх... Пагутарым.

Яны закурылі і некаторы час сядзелі моўчкі. Са зрубу добра было відаць поле. Яно было шэрае і прасторнае, на ім рэдкімі шматкамі ляжаў снег. Хаваўся ён толькі ў лагчынах, пазаплоццю выганаў, пад адзінокімі кустамі на колкіх межах і ценькай кромкай ля падножжа лесу. Было поле шэрым, як і стрэхі вёсак, што ляжалі на ім, як і верхавіны наўкольных лясоў. Над полем і над лясамі веяў шумлівы вясенні вецер. У непрыглядпай шэрані голай зямлі была безліч нараджэння заўсёды маладога жыцця.

— Дык ты не тужы, Мірон, — сказаў Антось. — Адным словам, драбяза гэты зруб, і ўсё тут.

Але сам ён у гэтым не быў пераконаны. Антось добра ведаў, што азначае для Мірона, лепшага з цесляроў, псота зрубу. Ён ведаў таксама, ад чаго гэта вынікла. Аслабелі рукі цесляра, у вачах не было маладой пільнасці, з дробных хібаў саткалася буйная памылка.

— «Прарыў у Мірона выйшаў, — падумаў Антось сумна. — Каб цябе трасца задушыла».

— Якая гэта драбяза, — азваўся Мірон. — Нішто сабе драбяза: сапсаваць пабудову, як хлапчуку якую павець. Ці памятаеш ты, каб хаця раз за дваццаць гадоў я памыліўся на якую цалю?

— Дзе там памыліўся!—махнуў рукою Антось. — Ты яшчэ сам памылкі папраўляў... Як жывы ў мяне ў вачах стаіць той млын на жаб'ім ставе, што сядзеў задам у рацэ, як, для прыкладу, карова ў дрыгве, а самі тэхнікі хадзілі за намі з гарэлкай і цябе ўпрапалі дапамагчы. Дзе там памыліўся!

— А як стараберажная арцель падперла сцяну колам ды да нас прымчала па ратунак, — уставіў Мірон. — Памятаеш? Яны манапольку будавалі.

— Чаму не памятаю, — усхапіўся Антось. — Мы тады з іх нешто сабе зрэзалі. А як мы ў Зялёнках, у валасці, на новай царкве купал папраўлялі. Сядзеў ён на вежы бокам, як шапка ў п'янага балагола. Памятаеш, з усяго свету народ паз'ехаўся глядзець на нашу работу? А ён...

— Усё я памятаю, брат Антось, — перабіў яго Мірон. — Але ад гэтага яшчэ горш. Зруб усё-такі я сапсаваў. Рукі пачалі трэсціся, вочы хаця на лоб вылупляй — нічога не ўбачыш. Якая ў чорта работа...

Гэта было пацвярджэнне антосевай здагадкі. Ён паківаў галавой і параіў:

— Купі акуляры!

— Ты што, здурнеў? — узняў вочы Мірон. — Альбо кпіш з мяне?

— Чаму гэта я з цябе буду кпіць?— запратэставаў Антось.

— Ну, дык і маўчы. Цесляр з мяне будзе ў акулярах!—Мірон памаўчаў і закончыў: — З усяго гэтага выходзіць так, што мне патрэбна, каб не псаваць, як той казаў, славы і здароўя, сабрацца ды пайсці адтэтуль. Так я надумаў.

— У калгас?! — узрадавана ўставіў Антось.

— Абыйдуцца ў калгасе і без мяне. Досыць напрацаваўся за свой век на чужую кішэню. Пайду, адшукаю які куток і буду карпець, пакуль, як гэта кажуць, пад бярозку...

— Адкуль-жа ты які здабытак возьмеш?

— От, таму за няньку буду, таму за ляльку.

Антось нахіліў галаву і аж прымжыў вочы пад навалай цяжкіх думак. Перад яго сябрам стаяла здань слабасільнай і беспрытульнай старасці, і немагчыма было гэту здань адвесці. Дзе той куток, што прыгорне беспрытульную сівую галаву адзінокага і працавітага бадзякі Мірона?

— Мірон! — сказаў узрушаны Антось. — Я чалавек слабы на сэрца і зараз магу заплакаць. Зараўсці магу ад гэткіх спраў. Ты-ж яшчэ будзеш працаваць і працуеш. Значыцца, чаму ты не хочаш ісці ў калгас, а пойдзеш па свеце чорт ведама куды і чаго?

— Я табе сказаў, — адрэзаў Мірон рашуча. — У калгас не пайду таму, што не веру людзям. Не можа гэтага быць, каб дужэйшы ды забыўся, што на слабейшага можна з каленьмі на грудзі ўзлезці. Я гэтага на сваёй скуры дазнаў.

— У калгасе гэтага нельга зрабіць. Мо' каб хто і хацеў, дык нельга, — адказаў Антось. — Хто колькі зарабіў, той столькі і атрымае.

— Я гэтага і так патраплю дайсці, не канешне ў кучу збівацца. Колькі зараблю, столькі і атрымоўваю. Для гэтага і калгаса непатрэбна.

Твар Мірона зноў стаў жорсткім і панурым. Антось адчуў, што гаварыць больш будзе дарэмна. Акрамя гэтага, больш не было чаго гаварыць.

Абодва глядзелі ў поле і кожны думаў сваё. Над полем расчынілася чыстая і глыбокая сінь і сонца, спяшаючы, выбіралася з-за хмар, каб глянуць на маладую цяжарную зямлю.

— Ці хутка ты пойдзеш, Мірон? — першы парушыў маўчанне Антось.

— Неўзабаве. Мо' сёння, а мо' заўтра.

— А куды пойдзеш?

— Гэта я падумаю.

— Да мяне зойдзеш развітацца?

— Зайду. Да цябе зайду, бо неяк дваццаць гадоў мы з табой хадзілі аднымі дарогамі і, як кажуць, адну скарынку і грош напалам дзялілі. Зайдуся, развітаемся.

Міронаў твар зноў стаў хваравіта мяккім.

— Зайдуся да цябе, брат Антось.

Антось хутка ўсхапіўся, прабег па рыштаванню да драбінкі і ёмка, па-маладому, саслізнуў з іх на зямлю. Не азіраючыся, пайшоў ад зрубу па вязкай, вільготнай зяблівай раллі і толькі на ўзбярэжжы хмызнякоў азірнуўся. Мірон сядзеў на зрубе на тым-жа месцы.

Антось абцёр вочы рукавом, махнуў Мірону рукой. Пайшоў сцяжынкай, што вілася скрозь хмызнякі, на дарогу.

У гэты час сонца выбралася з-за хмар і абліло пяшчотнымі праменнямі зямлю.

Пра творчасць Ю. Віцьбіча

★

І. Плашчынскі

★

Ю. Віцьбіч прышоў у літаратуру як аўтар арыгінальных і цікавых апавяданняў. Улюбёнымі яго героямі былі смелыя і адважныя, прыгожыя і дужыя, непасрэдныя і гордыя, чулыя да сваіх і помслівыя да ворагаў, свабодалюбівыя і прагныя да жыцця вясковыя хлапцы. Але пісьменніку тады яшчэ нехапала часамі матэрыялу, каб да канца раскрыць узятую тэму, г. зн. нехапала сапраўднага ведання жыцця.

Успрымаючы жыццё як суцэльна супярэчлівае, паказваючы людзей у іх сацыяльных сутычках, пісьменнік не заўсёды ведаў, што яму ў рашаючых момантах рабіць са сваім героем, і прымушаў яго часта да не абумоўленага ні ходам апавядання, ні агульным замыслам кроку. Гэтым і тлумачыцца, што прагныя да жыцця, унутрана цэльныя людзі, яго героі так часта гінулі. Тут быў хутчэй жэст непрактыкаванага пісьменніка, тое, што называецца лёгкай эфектнасцю, чым перакананне.

Вось чаму яго героі гінулі ў адным апавяданні, каб пачаць нанава жыццё ў другім. Гэту ненатуральнасць, неперакануйчасць жэсту зарзумеў хутка і сам пісьменнік. Яго другі зборнік быў у гэтым плане іпакшым у параўнанні з першым. Сваёй рэалістычнасцю вылучалася апавяданне «Грыміць Перакапрыж». У ім чалавек знайшоў самога сябе — «і няма там уперадзе сілы, якая здолее затрымаць» яго. У гэтым была не толькі новая кампазіцыйная канцоўка апавядання, — яна выражала больш істотнае; адмаўленне ад таннага знадворнага эфекту ў імя жыццёвай праўды.

Пасля «Смерці Ірмы Лаймінт» (1932 год) і «Формулы супрацўлення касцей» (1937 год) новых зборнікаў апавяданняў Ю. Віцьбіча не было. Тое, што напісана за апошнія годы, змешчана ў розных газетах і ў журнале «Полымя рэволюцыі».

Рыса, часткова ўласцівая Ю. Віцьбічу раней, за апошні час стала характэрнай асаблівасцю пісьменніка, гэта — цяга да гістарычнай тэматыкі. І вось што важна: беручы гістарычную тэму, Ю. Віцьбіч не адчувае сябе няёмка, не на месцы.

Ідучы ў мінулае, пісьменнік імкнецца расказаць аб мінулым народа праз найбольш драматычныя моманты яго жыцця. Людзям гэтых твораў Віцьбіча ўласцівы свабодалюбства, пратэст, змаганне, — у кожнага па-свойму, але змаганне супроць уціску і няволі. І калі лёс іх трагічны, то ў гэтым не іх віна, у гэтым толькі гістарычная сапраўднасць, якую трэба было адмовіць, і яны адмаўлялі.

Такой з'яўляецца сялянская дзяўчына Марыля з аднайменнага апавядання. Яна атручвае панскіх гайдукоў, помсцячы за смерць свайго спаленага іезуітамі бацькі, за што тыя-ж іезуіты жывой замуроўваюць яе ў касцёльны мур. Такім з'яўляецца прыгонны Арцём з апавядання «Рэкрут імператара Паўла», які ў імя сваёй чалавечай годнасці двойчы не выконвае панскага загаду. Арцёма закулі ў кайданы, але яго не змусілі адмовіцца ад пачуцця ўласнай годнасці і незалежнасці духу. Такім з'яўляецца і Якуш Світка з фрагмента да рамана «За радзіму» з часоў 1812 года на Беларусі. Ён бярэцца за зброю, каб бараніць сваю краіну ад ворага-прышэльца. Нянавісць народная да ворага і народны гуманізм — два непадзельных пачаткі народнай душы — увасабляюцца ў вобразе Якуша Світкі.

Такімі-ж людзьмі, якімі кіруе адна і тая-ж страсць, з'яўляюцца і людзі Віцьбічавых нарысаў.

Імкнучыся падкрэсліць гістарычную пераемнасць, пісьменнік часта твор на гістарычную тэматыку бярэ ў рамкі нашай сучаснасці. Гэты прыём надае твору публіцыстычную завойстранасць, жаданую для пісьменніка эмацыянальную падкрэсленасць. У апавяданні «Марыля» такім прыёмам уціску, прыгону і смерці супроцьстаўляецца воля, дужасць, прыгажосць раскаванага духу. Праз такое супроцьстаўленне імкненні, учынкі людзей далёкага мінулага ўстаюць як-бы ў гістарычнай праекцыі. Але, з другога боку, супроцьстаўляючы мінуламу сучаснае пісьменнік сыходзіць на тон нарыса. Ён нібы спяшаецца выказаць свае думкі, зрабіць вывад, падкрэсліць, што людзі недарма змагаліся, нібы баючыся, што гэта не так добра можна зрабіць сродкамі мастацтва.

Апавяданні «Рэкрут імператара Паўла» і «Якуш Світка і маркіз Баторэ» напісаны з густам, па-майстэрску і належаць да лепшых рэчаў пісьменніка. Тут пісьменнік імкнецца ўдумліва і жыва маляваць вобразы людзей, кожны з якіх мае сваю біяграфію, свае ўласныя рысы.

У Віцьбіча ёсць рыса, якая сведчыць аб наяўнасці ў яго, як пісьменніка, мастацкага бачання свету. Гэту рысу мы заўважаем не толькі ў апавяданнях, а нават і ў нарысах: паказ тыповай якасці чалавека праз яркую дэталь.

Вось партызанскі правадыр Якуш Світка дорыць маркітанцы Лізбет коўдрачку, каб захутаць дзіця. І гэты ўчынак найлепш адлюстроўвае яго гуманістычныя пачуцці, высокую чалавечнасць.

Вось Напалеон уязджае ў горад. Віцебляне пасыпаюць шлях чырвонымі кветкамі. Гэта не гасцінная сустрэча, а—нянавісць народа да заваявальніка: шлях яго крывавы і ён сам у крыві...

Вось прыгонная дзяўчына бегла доўгі шлях, каб падарыць свайму каханаму, адыходзіўшаму ў рэкруты,—можа, на ўсё жыццё,—вышыты капшук. Рэч была такая патрэбная! Але ўзрушаны чалавек у часе ростані падае да зямлі, а ля яго— ужо як нікому непатрэбная рэч—неперададзены падарунак, неперададзены з прычыны вялікага чалавечага ўзрушэння.

Вось стракапытаўскія мяцежнікі асадзілі гатэль «Савой». Комунары са здзіўляючай сілай духу змагаюцца ў асаджоным будынку. Не стала вады. І вось як перадаецца самаафярнасць людзей: «Пакутуючы ад смагі, байцы аддаюць ваду раненым, а тыя перадаюць яе да апошняга глытка кулямёту».

Але дрэнна, калі пісьменнік адну і тую-ж дэталь скарыстоўвае ў розных творах. Так, у некалькіх нарысах для паказу жыцця яўрэйскай беднаты скарыстоўваецца песня пра Рывелэ. Для падкрэслення гаспадарскай рупнасці селяніна двойчы перарабляюцца барабаны на кублы. Такое абыгрыванне адной і той-жа дэталі звужвае мастацкі кругагляд пісьменніка.

Апошні час Ю. Віцьбіч працаваў, галоўным чынам, у жанры нарыса альбо нарысавага, дакументальнага апавядання. Гэтыя рэчы, разам з мастацкімі апавяданнямі, сведчаць аб шырыні творчай цікавасці пісьменніка. Ю. Віцьбіч напісаў нарысы пра рад беларускіх гарадоў, рад нарысаў на гістарычныя тэмы і тэмы грамадзянскай вайны. Пісьменнік праводзіць значную работу па выяўленню помнікаў гісторыі і рэволюцыі і часам тут знаходзіць тэмы для сваіх нарысаў. Віцьбічавы нарысы, на якую-б тэму яны ні былі напісаны, заўсёды публіцыстычна завойстраны.

Спробай намаляваць гістарычна-біяграфічны партрэт прыгоннага паэта Паўла Багрыма з'яўляецца адзін з лепшых нарысаў Ю. Віцьбіча «Каб я каршуном радзіўся». У аснове нарыса ляжыць абагульняючая думка: выхадзец з народа, прыгонны каваль-пясняр загінуў за сваё прагнае жаданне асветы, за сваё абуджанае свабодалюбівае слова. Ю. Віцьбічу ўдалося стварыць вобраз паэта-мастака на той глебе, якая яго ўскарміла і ўзгадавала. Унутраная скромнасць і духоўная дужасць — вось рысы вобраза Паўла Багрыма, які ўваходзіць у нашу сучаснасць сваімі патомкамі, ужо не ведаючымі чалавечага прыніжэння, а поўнапраўнымі гаспадарамі жыцця, — такі сэнс канцоўкі нарыса.

Сярод гістарычных нарысаў Ю. Віцьбіча вылучаюцца нарысы пра *Віцебск і Полацк, гісторыя якіх* ёсць у значнай меры гісторыя краіны. Гісторыя Віцебска ўстае ў хвалюючых, саміх па сабе, фактах. Вось 1623 год. Паўстаўшы народ забівае свайго лютага ворага — уніяцкага архіепіскапа Іосафата Кунцэвіча. Над паўстаўшымі ўчыняецца лютая расправа. Больш ста чалавек было прыгаворана да кары смерцю. Звон, у які званілі, даючы сігнал да паўстання, загадана разбіць. Кат разбівае звон. У гэты час прыводзяць асуджаных на пакаранне. Адзін з іх, ідучы да плахі, сказаў, звяртаючыся да ката: «Бі, каралеўскі кат, Сапегаў сябра. Можна знішчыць звон, але нельга знішчыць народ».

Перагортваючы старонкі гісторыі, Ю. Віцьбіч часам знаходзіць яркія дэталі, якія робяць нарыс больш эмацыянальным, узбагачаюць яго фарбамі. Аднак істотны недахоп Віцьбічавых нарысаў у тым, што яны залішне апісальныя і некаторыя з іх часам нагадваюць гісторыка-соцыялагічную працу.

Нарысы пра гарады напісаны няроўна. Пісьменніку лепш удаліся тыя месцы, дзе гутарка ідзе пра мінулае. У паказе сучаснага горада пісьменнік уступае месца абежнаму газетнаму наглядальніку.

Нарыс пра Гомель найбольш слабы. Па манеры пісьма ён нагадвае хутчэй артыкул, чым мастацкі твор. Тут—дакладны пералік пэўных гістарычных падзей і фактаў, за імі пісьменнік ідзе следам. Мы ў прынцыпе не можам пагадзіцца з такім метадам, метадам лагічнай канстатацыі. Бытавыя моманты, якія даюць аснову літаратурнаму нарысу, амаль адсутнічаюць. Тут нестае чалавека, да якога аўтар звяртаўся-б не толькі за той ці іншай даведкай, а які быў-бы адным з галоўных дзейных элементаў нарыса.

Своеасаблівасць большасці Віцьбічавых апавяданняў апошняга часу ў іх нарысавасці, дакументальнасці. Дакументальныя такія рэчы, як «Апавяданне каваля Раяка», «Як ездзіў у Конга пан Пруньс», «Яшчэ ходзіць недзе Шванд», «Апавяданне шаўца Сурдзіна» і інш. У цэнтры гэтых нарысаў-апавяданняў стаяць звычайныя скромныя людзі, найчасцей старыя кадравыя рабочыя. Яны шмат чаго бачылі на сваім вяку і могуць расказаць цікавае. Вось гэтым людзям пісьменнік і дае весці апавяданне. Яны расказваюць пра сапраўдныя падзеі. Раяк расказвае пра сваю сустрэчу з Кіравым, Сурдзін — пра Кагановіча, Ніхамоўскі —пра сваё ўласнае жыццё.

Вось адно з лепшых апавяданняў гэтага плана — «Яшчэ ходзіць недзе Шванд». Яно пачынаецца дэталлю: ля навагодняй ёлкі гуляюць дзве дзяўчынкі. Пісьменнік адразу-ж дае весці апавяданне свайму субяседніку і з першых-жа слоў падкрэслівае, што гутарка ідзе пра сапраўднае, а не выдуманае.

Ужо своеасаблівы характар падобных апавяданняў робіць іх публіцыстычнымі. Але бываюць выпадкі, калі ў пісьменніка прарываецца штучная публіцыстычнасць, а ў выніку не дасягаецца пастаўленая мэта. Сілу адданасці Совецкай уладзе, гаспадарскую рупнасць людзей хацеў паказаць Ю. Віцьбіч у «Пажары Вікторыі». З прычыны значнага ліку штучных момантаў намер не ажыццёўлен. Тут і залішнія разважанні ў час тушэння пажару, ды яшчэ пад абстрэлам ворага, і ненатуральнае трыманне героя, пэўная пазіроўка. Вось вобраз Гольдэрмана. Тут наскрозь знарочлівая публіцыстычнасць, што зрабіла вобраз нежыццёвым. Вось Гольдэрман у будынку, ахопленым полымем; дах вось-вось праваліцца, а ён сам сабе разважае: «У мяне сапраўды ёсць дзеці... **але я змагаюся за тое, каб яны больш не пакутвалі».** Падобна на рысоўку, на позу і тое, калі Гольдэрман адмаўляецца ад дапамогі фельчара: «Мне ніякай дапамогі не трэба. Вось лепш маім сябрам дапамажыце». А, між тым, у яго быў апалены твар і рукі. І нарэшце Гольдэрман вяртаецца дахаты. Яго сустракае жонка, а ён дыдактычна ёй кажа: «Рывелэ... мы зрабілі ўсё тое, што могуць зрабіць совецкія пажарнікі».

Неабходна яшчэ зазначыць на вынікоўна істотнае для Ю. Віцьбіча. У Віцьбічавай мове часта адчуваецца кніжнасць, ёй бракуе народнай стыхіі. Сустракаюцца і асобныя словы і цэлыя звароты, неўласцівыя беларускай мове, як напрыклад: «увайдзіце», «на начное», «пачыніць», «кушак», «заплоціць», «дышаў», «усцялілі», «работаць», «забрызганымі», «глупыя», «мачонаю», «войлачнымі», «якая шкада», «дакладна прачысціў вока», «за трубой рухаліся» і інш. Відаць, пісьменнік адчувае недахопы сваёй мовы і старанна імкнецца іх пазбавіцца, таму моўныя ляпсусы сустракаюцца ўсё радзей. Але мы павінны падкрэсліць, што ў справе ўзбагачэння мастацкай лексікі перад пісьменнікам шмат працы, і працы ўпартай.

У імкненні да дакументальнасці ёсць пэўны дадатны момант: гэта вучыць пісьменніка пісаць праўдзіва, узбагачае яго веданнем жыцця. Але, з другога боку, калі гэта пачынае займаць выключнае, асаблівае месца, то тут ужо крыецца адмоўнае: пісьменнік, нечакана для самога сябе, абмяжоўвае свае магчымасці, звужвае свой творчы вымысел, застаецца найчасцей толькі перадатчыкам бачанага, чутага, а не ўзводзіць яго на ступень творчага абагульнення. Мала адшукаць, убачыць незвычайнае, яркі факт, які ужо сам па сабе хвалюе чалавека. Якім-бы яркім не быў узяты факт, ён усё-ж праз яго называнне не становіцца мастацкім абагульненнем, а выступае адзінкавым, няхай выключным, асаблівым, але ўсё-ж адзінкавым. Такім спосабам нельга стварыць вялікі і складаны характар, можна толькі правесці, хай сабе і яркую, але ўсё-ж адну лінію.

Мы не супроцьстаўім нарыса, нарысавага апавядання—мастацкай прозе. Мы не гаворым, што гэты жанр чужы для Ю. Віцьбіча. Мы высока цэнім гэты жанр за яго публіцыстычнасць. Але мы глыбока ўпэўнены, што гэты жанр не можа быць амаль адзіным, вычарпальным для такога пісьменніка, як Ю. Віцьбіч, аўтара арыгінальных мастацкіх твораў. Нарысавыя рэчы з'явіліся ў пісьменніка ў выніку яго настойлівага імкнення пазнаць, вывучыць жыццё, пашырыць свой творчы кругагляд і, разам з тым, першым вынікам мастацкага выражэння ўжо ўсвядомленага, пазнанага. У гэтым выключнае значэнне гэтых твораў для Ю. Віцьбіча. І ўсё-ж мы расцэньваем гэтыя творы, як пераходныя. Пісьменніку час перайсці ад асобных нарысавых рэчаў да абагульняючага твора, да стварэння шырокай мастацкай рэчы.

Б і б л і я г р а ф і я

Зборнік маладых паэтаў

Нядаўна выйшаў з друку калектыўны зборнік вершаў маладых яўрэйскіх паэтаў: Х. Гурэвіча, І. Баруховіча, С. Лельчука і П. Плоткіна. Тэматыка вершаў, змешчаных у зборніку, разнастайная: жыццё сучаснага калгаснага сяла, лірычныя матывы кахання, дружбы, Чырвоная Армія, жыццё народаў Далёкага Усходу і г. д.

Вельмі добрыя вершы С. Лельчука, прысвечаныя новаму Палессю. У іх малады паэт удала адыходзіць ад штампу, захоўваючы вялікую непасрэднасць і натуральнасць. У гэтых вершах, як і ў лепшых вершах іншых удзельнікаў зборніка, зусім адсутнічае аднастайнасць прадузятай штучнай рытмічнай схемы, жывы голас паэта вітазмяняе ананізіраваны рытмічны лад.

Звяртаюць на сябе ўвагу патрыятычныя, насычаныя жывым пачуццём вершы П. Плоткіна аб совецкай зямлі, вершы І. Баруховіча аб свяце ў калгасе.

Цікавыя спробы Х. Гурэвіча выкарыстаць у сваёй творчасці фальклорныя матывы народаў Далёкага Усходу. Але трэба адзначыць, што фальклорна-стылізатарскія матывы Х. Гурэвіча маюць на сабе яўныя адбітак кніжна-паэтычных уплываў. Добрыя тыя вершы Х. Гурэвіча, у якіх малады паэт на матывах вуснай народнай творчасці будуе самастойны паэтычны твор.

Каштоўнасць калектыўнага зборніка маладых паэтаў у значнай ступені зніжаецца тым, што ў ім змешчан рад недапрацаваных, сырых вершаў («Чкалаў» Лельчука, «Балада», «Я — малады» Баруховіча, «Джамбулу» Плоткіна і інш.) У многіх выпадках не апраўдвае сябе знарочлівая празаізацыя верша, якой займаюцца маладыя паэты. Маючы на мэце знізіць вычурнасць ўмоўна-паэтычных «прыёмаў», без меры ўведзеныя празаізмы самі ператвараюцца ў «прыём», ва ўмоўную манеру, у агаленыя паэтычныя сродкі.

Увогуле першы зборнік чатырох маладых паэтаў трэба прызнаць удалым іх першым крокам у літаратуры.

К. СТРАЛЬЦОЎ.

Кнігі для дзяцей

Дзяржаўнае выдавецтва пры СНК БССР (рэдакцыя дзіцяча-юнацкай літаратуры) выдала за апошні час кнігі для дзяцей:

Эдзі Агняцвет. — «На беразе Волгі». У гэтай невялічкай паэме расказваецца пра вялікага лётчыка нашага часу В. П. Чкалава. Кніжка добра афармлена мастаком Г. Дакальскай. Тыраж кнігі 5.000 экз., цана 50 кап.

А. Пятроў. — «Прыгоды пуначкі», на рускай мове. Тыраж 7.000 экз., цана 2 руб. 50 кап.

Ядвігін Ш. — «Выбраныя апавяданні». Тыраж 6.000 экз., цана 1 руб. 50 кап.

Н. А. Някрасаў.—«Генерал Таптыгін», пераклад А. Якімовіча. Кніжка выдана з каляровымі ілюстрацыямі мастака В. Ціхановіча. Тыраж 10.000 экз., цана 1 руб. 20 кап.

М. Паслядовіч—«Шалёная рысь», аднаактная п'еса. Тыраж 5.000 экз., цана 55 кап.

Агляд тэатральнай самадзейнасці БССР. Сцэна з п'есы Я. Купалы «Паўлінка» у пастаноўцы драмкалектыва калгаса «Каменка» Уздзенскага раёна пад кіраўніцтвам **І. Санковіча.** На першым здымку: настаўнік **С. Александровіч** у ролі Якіма і піонерработніца школы **Т. Гіцкая** ў ролі Паўлінкі; на другім: калгаснік **П. Шырко** ў ролі Сцяпана, бацькі Паўлінкі, калгаснік **Ф. Лісаковіч** у ролі свата і настаўніца **Л. Даўгулевіч** у ролі Агаты. Фота І. Каплінскага.

„Пачатак мастацтва слова—у фальклоры...“ (А. М. Горкі)

★★★

Неадкладныя задачы збірання і вывучэння народнай творчасці

Народнай творчасці заўсёды належала і належыць асаблівая роля ў працэсе развіцця культуры. Народная, калектыўная творчасць заўсёды з'яўлялася пачаткам і асновай гістарычнага развіцця літаратуры, росту сапраўднага мастацтва.

Сіла і мастацкая поўнацэннасць народнай творчасці перш за ўсё—у яе глыбока народных працоўных вытоках, у тым, што тварцом яе з'яўляюцца не асобныя паэты-мастакі, а ўвесь працоўны народ.

Велічна і шматгранна мастацкая творчасць беларускага народа. Народ—неперамажальны творац шматлікіх культурных каштоўнасцей. Асабліва выдатным з'яўляецца славесна-паэтычнае мастацтва нашага народа, яго вусны фальклор. Помнікі вуснай паэзіі, дайшоўшыя да нашых дзён, сведчаць аб велізарнай творчай сіле, невычарпальнай фантазіі і вялікай адоранасці беларускага народа.

Мовай паэтычных вобразаў у прыгожых песнях, казках і легендах народ увекавечыў незабыўныя старонкі сваёй шматвяковай гісторыі, тытанічную працу, барацьбу і нястрымнае імкненне да свабоды, апяваў сваіх герояў-багатыроў.

Сёння споўнілася ўсё тое, аб чым народ марыў вякамі ў сваіх фантастычных казках. Таму такім бурлівым струменем хлынула народная творчасць у нашу гістарычную эпоху. Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя ўзняла да жыцця ўсе савецкія народы, абудзіла народныя таленты. У іх творах гучыць радасць перамогі, свабоды і здзейсненых імкненняў.

Непараўнальна пашыралася тэматыка народнай творчасці, узраслі яе мастацкія і ідэйныя якасці. У ёй адчуваецца жаданне народа як мага выразней і яскравей перадаць усю багатую змястоўнасць новага жыцця, як мага прыгажэй стварыць велічныя вобразы любімых правадыроў—Леніна і Сталіна.

Пачэсным абавязкам нашых фалькларыстаў і ўсёй савецкай грамадскасці з'яўляецца—уважліва сачыць за ростам народнай творчасці, усямерна дапамагаць яе далейшаму росквіту, сабраць усё тое, што стварыў і творыць народ, шырока папулярызаваць лепшыя творы народных майстроў.

За апошнія гады Акадэміяй навук БССР і дамамі народнай творчасці зроблена немала ў справе збірання фальклору і выяўлення таленавітых майстроў народнага мастацтва. Апублікаваны рад зборнікаў, якія знаёмяць народы Савецкага Саюза з сучаснай народнай творчасцю ордэнаноснай БССР. Але ўсё гэта ні ў якой меры не можа лічыцца дастатковым. Работа ў галіне фальклору яшчэ ў значнай меры адстае ад сапраўднага развіцця творчасці народа.

Наспела істотная неабходнасць прыступіць да выдання поўных навуковых збораў беларускага дарэвалюцыйнага і савецкага фальклору. Пачатак пакладзен ужо выданнем выйшаўшым з друку І томам акадэмічнага выдання «Песень беларускага народа» з нотамі. Гэту карысную работу трэба працягваць і паглыбіць з тым, каб уся паэтычная творчасць беларусаў убачыла свет. У першую чаргу неабходна апублікаваць багацейшы беларускі народны эпас, прадстаўлены шматлікімі гераічнымі і фантастычнымі казкамі, легендамі, вершаванымі паэмамі. Трэба выдаць збор беларускіх прыказак і пагаворак, сканцэнтраваўшых у сабе ўсю мудрасць і жыццёвы вопыт народа. Трэба, нарэшце, сабраць і выдаць выдатны беларускі народны гумар і сатыру, найбольш поўна выражаючых уласцівую беларусу дасціпнасць.

З вызваленнем Заходняй Беларусі і далучэннем яе да СССР перад савецкімі фалькларыстамі ўстала адказная задача збірання і вывучэння фальклору заходніх абласцей БССР. Асаблівая ўвага павінна быць звернута на даследаванне таго, якое адлюстраванне ў народнай творчасці знайшоў найцяжэйшы перыяд у гісторыі працоўных Заходняй Беларусі—дваццацігадовы перыяд знаходжання пад ігам польскіх паноў, збіранне ўзнікшай ва ўмовах былой Польшчы багатай падпольнай рэвалюцыйнай паэзіі, выяўленай фальклорнымі экспедыцыямі Акадэміі навук БССР.

Значна шырэй павінна быць разгорнута работа ў галіне нацыянальнага фальклору—яўрэйскага, польскага і інш.

Савецкія народы з радасцю ўрачыстасцю рыхтуюцца адзначыць у хуткім часе знамянальную дату — 25-годдзе Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў СССР. У сувязі з гэтым вялікі ўздым назіраецца і ў народнай творчасці. Народныя майстры рыхтуюць сустрэць слаўнае дваццаціпяцігоддзе новымі мастацкімі творамі. Зноў і зноў чуюцца гучныя песні ў гонар магутнай партыі бальшавікоў, у гонар мудрых правадыроў — Леніна і Сталіна.

Магутны паток народнай творчасці павінен быць арганізаваным. Дагэтуль у нашай рэспубліцы амаль зусім не наладжана творчая дапамога народным майстрам мастацкага слова. Калі майстры народнага выяўленчага мастацтва — жывапісцы, скульптары, разчыкі па дрэву, ткачыхі і вышывальшчыцы яшчэ атрымліваюць такую-сякую дапамогу і кіраўніцтва з боку дамоў народнай творчасці, дык гэтага нельга сказаць аб народных сказальніках, казачніках, песнярах. Апошнія яшчэ застаюцца па-за ўвагай нашых навуковых і пісьменніцкіх арганізацый. Трэба арганізаваць творчую дапамогу народным сказальнікам і паэтам. Саюз савецкіх пісьменнікаў БССР павінен, па прыкладу іншых рэспубліканскіх пісьменніцкіх арганізацый, стварыць секцыю народнай творчасці, якая аб'ядна-б лепшых майстроў фальклору і даследчыкаў-фалькларыстаў. Саюз савецкіх пісьменнікаў БССР павінен, нарэшце, таксама адчуць сваю адказнасць за стан народнай творчасці. У адрозненне ад пісьменніцкіх арганізацый Масквы, Ленінграда, Украіны, Карэла-Фінскай ССР і іншых рэспублік, Саюз савецкіх пісьменнікаў БССР дасюль не можа назваць ніводнага майстра фальклору сярод сваіх членаў. Арганізацыя секцыі народнай творчасці пры Саюзе пісьменнікаў акажа неацэнную дапамогу далейшаму росквіту савецкага фальклору.

Нарэшце, мастацкая творчасць дзесяцімільённага беларускага народа павінна атрымаць і салідную навуковую базу. Існуючая ў сістэме Акадэміі навук БССР секцыя этнаграфіі і фальклору, з невялікім штатам навуковых работнікаў ужо не ў стане ахапіць увесь комплекс складанейшых праблем, якія вынікаюць з няўхільна растучай творчасці народаў БССР. Неабходна стварыць пры Акадэміі навук спецыяльны інстытут народнай творчасці па прыкладу існуючага ў Кіеве Інстытута ўкраінскага фальклору.

Адначасова з узмацненнем работы па збіранню, вывучэнню і папулярызацыі вусна-паэтычнай творчасці беларускага народа павінна быць узмоцнена работа і ў іншых галінах народнага мастацтва — выяўленчага, танцавальнага, музыкальнага, мастацкіх промыслаў. У прыватнасці, пры Дзяржаўнай карціннай галерэі БССР павінен быць створан стальны аддзел народнай творчасці.

Вырашэнне ўсіх неадкладнейшых задач, якія стаяць у галіне развіцця народнай творчасці ў БССР, яшчэ вышэй узніме мастацтва вялікага беларускага народа, які ідзе да 25-годдзя Вялікага Кастрычніка з небывалымі дасягненнямі ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі і культуры.

★★★

Устала я раненька...

Устала я раненька,
Глянула ў ваконца,
Едзе Красна Армія
З-за усходу сонца.

Прыпеў:
Гэй, радзіма мая,
Такое, як наша, больш нідзе
німа.

Танкі, самалёты
Рускія ідуць,
Красныя армейцы
Свабоду нясуць.
Прыпеў.

Стала я назаўтра,
Глянула ў вакно,
А ўжо й тае Польшчы
Нідзе не відно.
Прыпеў.

Танкі, самалёты
Рускія гудуць,
Польскія салдаты
Ужо з вайны ідуць.
Прыпеў.

Пакідалі руж'і
У акопах яны,
Бо гэтую Польшчу
Прапілі паны.
Прыпеў.

Елі шакалады,
Пілі яны квас,
Самі не рабілі,
Усё душылі нас.
Прыпеў.

Елі шакалады,
Напіткі пілі,
Рабілі беларусы, —
Хай робяць паны.
Прыпеў.

Пайшла гэта Польшча
За лес, за гару,
Прышла Красна Армія
У нашу старану.
Прыпеў.

— А цяпер вам, панове,
Ні піць, ні гулянць,
Скідаць белы пальчаткі
Ды йсці працаваць.
Прыпеў.

Як-жа нам рабіці,
Як нам працаваць,
Нам за тоўстым пузам
Зямлі не відаць...
Прыпеў.

Гусі

Як ляцелі гусі
Ды над Беларуссю,
Ляцелі, ляцелі,
Апусціліся, селі.
Гусі тыя былі
Шляхоцкага роду,
Яны нарабілі
У нашым полі шкоды.
— Агыль, агыль гусі!
Яны не баяцца,
У нашай Беларусі
Сталі абжырацца.
Паадрaслі пёры, —
Набраліся шыку,
Пыхі і ганору, —
Гусь — то пан вялікі.

Як над нашым полем
Ды аднаго году
Ляцелі саколы
З-пад сонца усходу.
Як убачаць гусі,
Моцна напужаліся,
З палёў Беларусі
Ледзь яны падняліся.
Ды ляцелі гусі
Хто куды каторы,
У палёх Беларусі
Пагублялі пёры.
Пагублялі шыкі,
Панскую асанку,
Ды ляцелі з крыкам:
— Уцякай, васпанку!

Інкрустацыйны партрэт І. В. Сталіна работы сталяра **Н. Шудрыка** (Мінск). Экспаніраван у раздзеле народнай творчасці на выстаўцы «Ленін і Сталін — арганізатары БССР». Фота І. Каплінскага.

★★★

Чаму Рыдзь стаў звацца Сміглым?

(Казка)

Пан маршал Рыдзь-Сміглы раней зваўся толькі Рыдзь. Ну, як ён вельмі спрытна ўцякаў ад чырвонага войска ў дваццатым годзе, то дадалі да яго фаміліі яшчэ слова Сміглы, што знача — хуткі. Ну, і стаў ён з таго часу Рыдзь-Сміглы.

Прайшло гадоў так з дваццаць. Ізноў стала вайна і ізноў на вайну Рыдзь-Сміглы збіраецца. Ажно бачыць, што яго салдаты кідаюць вінтоўкі ды ў другі бок падаюцца.

— Куды? — пытаецца пан маршал.

А салдаты і адказваюць:

— А мы ідзём чырвонае войска спатыкаць.

— Як чырвонае войска? Адкуль? Дзе яно? — крычыць пане маршалку.

Ажно бачыць: ідуць войскі чырвоныя і ўсе людзі вітаюць іх, а не яго яснавяльможнасць.

Дык ён тады чамаданы спакаваў, прошы ўсе вайсковыя забраў, схапіў тры пары нагавіц і — айда ў Румынію. Бяжыць, што заяц, не дарам Сміглы называецца.

А яму паны і падпанкі крычаць:

— Куды, пан? Як-жа нам? Хто нас абароне? А як бэндзе з войскам? Пан-жэ естэсь самы венкшы ў Польсцэ чын.

А тады пане маршалку ім адказвае і на войска чырвонае паказвае:

— Лепш я бэндэ самым першым суконым сынам, чым тэраз в Польсцэ самым венкшым чынам.

Ды і ўцёк. Во што знача Сміглы.

Засвяціла ясна сонца з чырвонай зарою...

(Сказ).

Засвяціла ясна сонца з чырвонай зарою,
Перастала Беларусь жыці сіратою,
Бо наш Сталін, мудры бацька, ўзяў нас пад апеку
І сваёй рукой магучай знішчыў гнёт навекі.
Паны лаялі нас, білі, жыць нам не давалі,
За родную мову нашу у турму саджалі.
Нашай сведкай было сонца, што свяціла ўкрадкай
У трухлявыя акенцы сялянскае хаткі.
А наш бацька, мудры Сталін, ўгледзіў нашы мукі
І да нашага народа працягнуў ён рукі.
Ён байцоў сваіх паклікаў—выканалі волю.
Беларусам, украінцам палепшылі долю.
Калі Арміі Чырвонай загулі маторы,
Усе панове і буржуі—хто куды каторы!
Паўцякалі, пахаваліся, а мы іх паловім,
І пагутарым мы з імі на роднай нам мове.
А за нашую свабоду падзяку складаем
І байцоў сваіх чырвоных ад сэрца вітаем.
Бацьку Сталіна раднога шчыра мы вітаем,
Перад светлымі вачыма сэрца вынімаем.
Гэта геній чалавецтва, гэта наш збавіцель.
Бацька наш, твой дух, ідэя вечна будзе з намі,
Будуць жыць усе народы роднымі братамі.
Закрасуем, засіяем, згінуў час прыгнёту.
Закіпіць зусім другая, — дружная работа.
Запрацуем і пакажам, што на цэлым свеце
Наш любімы, мудры Сталін ясным сонцам свеціць.

Уставай, падымайся, народзе!..

(Падпольная песня)

Уставай, падымайся, народзе,
Беларусам каторага звацць,
Уставай, падымайся к свабодзе,
Выхадзі сваю песню спяваць.

Тую песню, што край абудзіла-б
Ад спрадвечнага цяжкага сну,
Тую песню, што краты зламіла-б
І прынесла народу вясну.

Ні астрогі, ні цяжкія турмы
Нашу волю не змогуць стрымаць.
У кайданы мазольныя рукі
Мы з пагардаю будзем саджаць.

Хай звіняць кайданы па ўсім краю
І разбуджваюць цёмны народ,

Хай нас б'юць, хай бяруць, хай
страляюць,
За свабоду ідзем уперад.

Дык звінем, дык грымем кайданамі,
Бо свабоды мы жданай сыны!
Беларусь, ты мая залатая,
За чупрыну паноў ты бяры!

І падымем сваe мы галовы,
І заспаныя вочы працром,
Тапор, вілы і косы сталёвы
У свае рукі мы моцна вазьмём.

Будзем біць, праганяць з зямлі нашай
Гэтых тоўстых пузатых паноў,
На тым месцы наш штандар чырвоны
Свае крыллі расцяне кругом.

Загадкі

1.

Усюды нюхае, пад вокнамі слухае, на словах—сусед і брат, а на справе—гад. (Канфідэнт).

2.

Навюткі мундзір, высокая шапка, на поясе шабля, гумовая палка. (Паліцыянт).

3.

Жыве па суседству, заўсёды хлеб мае, пазычыць поўпуда — тыдні адрабляеш. (Кулак).

4.

На вёску прыдзе, па хатах абходзіць, свіней забірае, каровак выводзіць. (Сэквестратар).

5.

Год цэлы без хлеба, узімку без дроў, а дочкі і сыны парабкамі ў паноў. (Прыгонны беларус).

Запісы зроблены **Р. ШЫРМАЙ, М. ГРЫНБЛАТАМ, З. ГАЛУБКОМ** ад **Б. Дымана** (мястэчка Мядзел), **З. Грыб і В. Федаркевіч** (Мірскі раён), **К. Дайлідовіча** (Стаўбцоўскі раён), **І. Корсака** (Несвіжскі раён), **І. Мялешкі** (Мінск).

Большасць друкуемых матэрыялаў узята з кнігі «Фальклор Заходняй Беларусі», якая друкуецца ў выданні Акадэміі навук БССР.

Л. Бэндэ

Творчасць Я. Купалы і фальклор

I.

А. М. Горкі гаварыў, што «пачатак мастацтва слова — у фальклоры», што «вусная паэзія працоўнага народа, — таго часу, калі паэт і рабочы сумяшчаліся ў адной асобе, — гэта бессмяротная паэзія, родапачынальніца кніжнай літаратуры».

Вусная паэзія аказвала ўплыў на творчасць усіх буйнейшых пісьменнікаў свету. «Мільтон і Дантэ, Міцкевіч, Гётэ і Шыллер узнімаліся вышэй за ўсё тады, калі іх акрыляла творчасць калектыва, калі яны чэрпалі натхненне з крыніцы народнай паэзіі, бязмерна глыбокай, незлічона рознастайнай, сільнай і мужнай». (А. М. Горкі).

Гэтыя тэарэтычныя палажэнні аб вытоках літаратуры і яе ўзаемаадносінах з фальклорам цалкам адпавядаюць рэальнаму працэсу ўзнікнення і станаўлення беларускай літаратуры наогул і творчасці Я. Купалы ў прыватнасці.

Амаль да самага XX стагоддзя для беларускіх працоўных мас вусная мастацкая творчасць іх была адзіным сродкам увасаблення ідэй у вобразах, адзіным сродкам здавальнення эстэтычных патрэб. Збіральнікі беларускага фальклору не раз заўважалі гэта. А. Сержпутоўскі нават у 1910 годзе пісаў: «Сапраўды, тут вусныя апавяданні замяняюць усю літаратуру, якою карыстаюцца пісьменныя людзі, і таму маюць велізарнае значэнне ў жыцці непісьменных простых людзей. Пад уплывам апавяданняў, казак, прыказак і іншых прадуктаў вуснай народнай творчасці ствараюцца часткова ўвесь светапогляд, уся жыццёвая мудрасць і ўсе этычныя ўяўленні цёмнага вясковага люду».

Можна смела сцвярджаць, што беларуская мастацкая літаратура, у першую чаргу і галоўным чынам, узнікла з вуснай творчасці беларускага народа. Я. Купала, як самае паэтычна магутнае, самае яркае яўленне ў беларускай літаратуры, ішоў у літаратуру тым-жа шляхам. Заснавальнік і родапачынальнік навейшага этапу беларускай літаратуры, тварэц і заснавальнік сучаснай беларускай літаратурнай мовы, Я. Купала ніколі не парываў жывой сувязі з роднай глебай — вуснай паэтычнай творчасцю народа. Як Шаўчэнка і Горкі, Я. Купала яшчэ з маленства, слухаючы казкі, захапляўся іх паэтычнымі вобразамі, багаццем народнай фантазіі і вымыслу.

У 1928 годзе Я. Купала пісаў:

«Калі мы жылі ў Прудзішчы (тады я быў яшчэ хлопчыкам), у нас служыў за работніка нехта Песляк (нават прозвішча памятаю!). І вось ён быў, як мне тады здавалася, незвычайны майстар апавядаць казкі, ды яно так і было. Памятаю, што я яму не даваў праходу. Ці пойдзе ён у поле араць, ці едзе на начлег, я заўсёды з ім і заўсёды вымольваю ў яго казкі. Апавядаў ён захапляюча. Каб яго падбадзёрыць, не раз краў я ў маткі сала ці сыр і нёс яму ў падзяку за казкі. Можаце сабе ўявіць: чалавек ходзіць за сахою, а следам за ім, як варона, хаджу я і слухаю.

Другі такі расказчык быў ужо ў Селішчы. Таксама я яму не даваў спакою ні днём, ні ноччу. Дык вось хто, бадай, быў маім першым настаўнікам, хутчэй натхніцелем у адносінах да маёй у далейшым паэтычнай творчасці».

У гэтым-жа пісьме Я. Купала піша, што і кнігі, якія ён чытаў, будзілі ў ім фантазію. «Але больш за ўсё, я думаю, аказалі ўплыў на мяне... беларускія народныя казкі, чутыя яшчэ ў маленстве».

У пісьме 1929 года Я. Купала зноў вяртаецца да гэтага пытання: «Я пісаў ужо вам, што не толькі блізасць к народу, з якім я падзяляў і гора і радасць, але і народная творчасць, з якой я пазнаёміўся, слухаючы ад блізкіх мне людзей і казкі і інш., безумоўна аказвалі на мяне свой уплыў...»

У народа, на яго багатай вуснай паэтычнай творчасці, перш за ўсё, вучыўся Я. Купала. Народная творчасць з'явілася для Я. Купалы невычарпальнай крыніцай паэтычных вобразаў, трапных параўнанняў і прастаты, якая ачароўвае сваёй сілай; на ўзорах вуснай народнай творчасці вучыўся Я. Купала выключнаму майстэрству вобразна мысліць, увасабляць, надаваць сваім творам рознастайныя рытмы і мелодыі, надзвычайную музыкальнасць. Фальклор з'явіўся для Я. Купалы не толькі штуршком к паэтычнай творчасці, не толькі даваў яму тэмы, сюжэты, вобразы, рытм, мелодыі і г. д., але ён садзейнічаў і фарміраванню яго светапогляду. Адлюстроўваючы думы і імкненні народныя, Я. Купала разам з тым пераймаў і прагрэсіўныя рысы светапогляду, крышталізаванага ў фальклоры.

А. М. Горкі адзначаў, што фальклору неўласцівы песімізм, што фальклор заўсёды аптымістычны. У гэтым А. М. Горкі бачыў выражэнне ўсведамлення калектывам сваёй бессмяротнасці, сваёй упэўненасці ў перамозе над усімі варожымі калектыву сіламі. Глыбокі аптымізм, вера ў сілы народа з'яўляюцца характэрнымі рысамі і творчасці Я. Купалы. Гэты аптымізм, гэту веру Я. Купала чэрпаў у народзе, у фальклоры.

Я. Купала, паэт народжаны на глебе фальклору, у сваім паэтычным развіцці наследаваў і выпрацаваную чалавецтвам мастацкую культуру сусветнай літаратуры. У сваім развіцці Я. Купала выкарыстоўваў творчы вопыт лепшых паэтаў Заходняй Еўропы і Расіі, пачынаючы ад аўтара «Слова аб палку Ігаравым» і Дантэ і канчаючы Горкім. Разам з тым Я. Купала ўнаследаваў іх паэтычныя прынцыпы і прыёмы выкарыстання фальклору.

II.

Фальклор арганічна ўваходзіць у паэзію Я. Купалы з першых яго паэтычных крокаў. Характэрныя для фальклору параўнанні, у прыватнасці адмоўнае параўнанне, кампазіцыйныя прыёмы народнай песні: сімволіка, паралелізмы і г. д. рана пачынаюць афарбоўваць паэтычны стыль Я. Купалы. Фальклорныя вобразы: Бяда, Доля, Гора і фальклорныя прыёмы іх увасаблення трывала і надоўга ўкараніліся ў вобразную сістэму Я. Купалы. Разам з тым у мастацкую тканіну вершаў Я. Купалы арганічна ўплятаюцца народныя прыказкі — то ў сваёй непасрэднай цэльнасці, то ў некалькі змененым выглядзе.

Аднак, ужо ў 1906—7 годы малыя формы вершаў не зусім здавальняюць Я. Купалу. Перад ім устае праблема вялікага эпічнага палатна, праблема паэмы. У гэтыя годы ён робіць спробу стварэння паэмы («Зімою», «Нікому», «Калека»). Вырашэнне гэтай праблемы, натуральна, патрабавала вызначэння кругу матэрыялу, вызначэння аб'екту. Кроўна звязаны з народам, з яго горам і радасцямі, Я. Купала застаецца на глебе рэальнай сапраўднасці. Сапраўднасць, якая асуджае людзей на гора і мукі, — вось аснова для паэмы; лёс абяздоленых, горам загнаных, бяспраўных і пакрыўджаных — аснова сюжэту. Вырашэнне гэтых пытанняў яшчэ не азначала пазбаўлення ад усіх цяжкасцей, звязаных з працэсам асваення новага жанру. Перад паэтам ва ўсю шырыню ўстала пытанне стылю паэмы. У сувязі з вырашэннем гэтага пытання Я. Купала звяртаецца да народных паданняў, а потым легенд, казак, песень і дум.

Ужо ранняя спроба вялікага жанру — паэма «Нікому» пабудавана на аснове народнага падання аб часах прыгону.

Аднак, нягледзячы на тое, што паэма пабудавана на аснове вусных паданняў, фальклор уваходзіць у яе толькі сваімі сямейна-бытавымі, абрадавымі элементамі з уласцівай ім сімволікай. Асабліва трэба адзначыць традыцыйную вясельную сімволіку; закаханая пара, як і ў вясельных песнях, імянуецца парай галубкоў:

Любіліся шчыра
Пара галубкоў,
Дый не мелі шчасця
Для сваіх галоў.

Як прадвясцэнне няшчасця для маладых, Я. Купала ўводзіць у паэму традыцыйныя прыметы. У часе вясельнай паездкі —

Перабег дарогу
Заяц разы два,
Груган закружыўся,
Гукнула сава.

Вяселле Алены і Тамаша апісана з усёй этнаграфічнай дакладнасцю. І ўсё-ж прыходзіцца сказаць, што ў гэтай паэме фальклорныя элементы з'яўляюцца знешнімі, устаўнымі.

Паэма «Зімою» — соцыяльная паэма, якая адлюстроўвае рэчаіснасць не тую, што ў фальклоры адлажылася, а тую, якая штодзённа паўтаралася ва ўмовах грамадства, пабудаванага на эксплаатацыі аднаго класа другім. Апавяданне аб трагічным лёсе беднай дзяўчыны-батрачкі, прыгнечанай горам і загінуўшай у глыбокім снезе, з'явілася суровым прыгаворам той соцыяльнай рэчаіснасці, у якой:

Путы няволі, кары звярыныя
Хто не жыў толькі — той не цярпеў,
Над чалавекам, як над скацінаю,
Ніхто спагады не мае й не меў.

Сюжэт паэмы цалкам узят з рэчаіснасці, а кампазіцыя вытрымана ў духу літаратурнай традыцыі, і толькі завяршэнне сюжэту, канцоўка паэмы, пабудавана ў духу мясцовых фальклорных легенд. Бацька не знаходзіць сваёй дачкі; але праз які час пасля здарэння пайшла па сяле гутарка аб нейкай здані, што наганяе страх на людзей:

Памяць аб гэтым людзі вясковыя
Шчыра гадуюць, вера жыве.
Яміну тамка у гушчы сасновае
«Ганніным ярам» вёска заве.

Яшчэ менш фальклорных элементаў у паэме «Калека», якую аўтар назваў «гутаркай з мінулых часоў». Толькі зачын вытрыман у духу шырока распаўсюджаных у беларусаў вершаваных гутарак, а ўся паэма нават аддалена не нагадвае традыцыйную «гутарку».

Пасля гэтых першых спроб Я. Купала пераходзіць да фундаментальнай апрацоўкі тэм і сюжэтаў народных паданняў. Але тут перад ім усталі новыя пытанні: пытанне зместу, пытанне аб функцыянальна-дзейсным назначэнні фальклорнага сюжэту, пытанне метаду і прыёмаў наследавання вусна-паэтычных народных твораў. Апрацоўка народнага падання аб птушцы «каня» з'явілася ўдалай спробай вырашыць і гэтыя пытанні.

III.

Ужо ў першы зборнік сваіх вершаў — «Жалейка», Я. Купала ўключыў вялікі твор «Канюх». У аснову гэтага твора легла шырока распаўсюджанае ў Беларусі касмаганічнае паданне аб птушцы, якая ў сухую летнюю пару высока лётае і пілікае. Сяляне звычайна завуць гэту птушку «каняй» і кажуць: «гэта каня піць просіць, дажджу вымольвае».

Да таго часу, як Я. Купала здаў у друк сваю «Жалейку», гэта паданне неаднаразова было ўжо надрукавана ў зборніках беларускага фальклору і, такім чынам, было вядома паэту не толькі ў вуснай перадачы, а і па друкаваных тэкстах. Змест падання зводзіцца да наступнага:

«Як стварыў бог наш свет, дык уся вада была ў адным месцы; вось і сабраў гаспадзь усіх птушак і сказаў ім: «Птушачкі мае, работнічкі мае! Сабярыцеся вы ўсе па ўсе і разнасіце вы ваду дый па ўсяму свету, разлейце вы яе ў рэчкі бягучыя, у вазёры стаючыя, у крыніцы халодныя». І сабраліся ўсе птушкі і сталі насіць ваду: насілі, насілі, пакуль усю разнасілі. Адна толькі каня не слухалася гаспада бога, не насіла вады, затое і пракляў гаспадзь каню, сказаўшы ёй так: «Ты вады не насіла, не магіш і напіцца — ні ў рэчцы бягучай, ні ў возеры стаючым, ні ў крыніцы халоднай, і ждзі ты хіба дажджу майго заліўнога». І стала з тых пор прасіць каня піць: хачу піць, піць, піць, і жадаць дажджу. Наніцца-ж дык ні ў якой вадзе не можа, а толькі як дождж ідзець, дык яна разінець рот і зловіць каплі».*)

Гэта паданне запісана ў Суражскім па-

*) **П. В. Шэйн.** — Беларускія народныя песні, т. V, СПБ, 1873, стар. 713.

(Працяг на 4-й стар.).

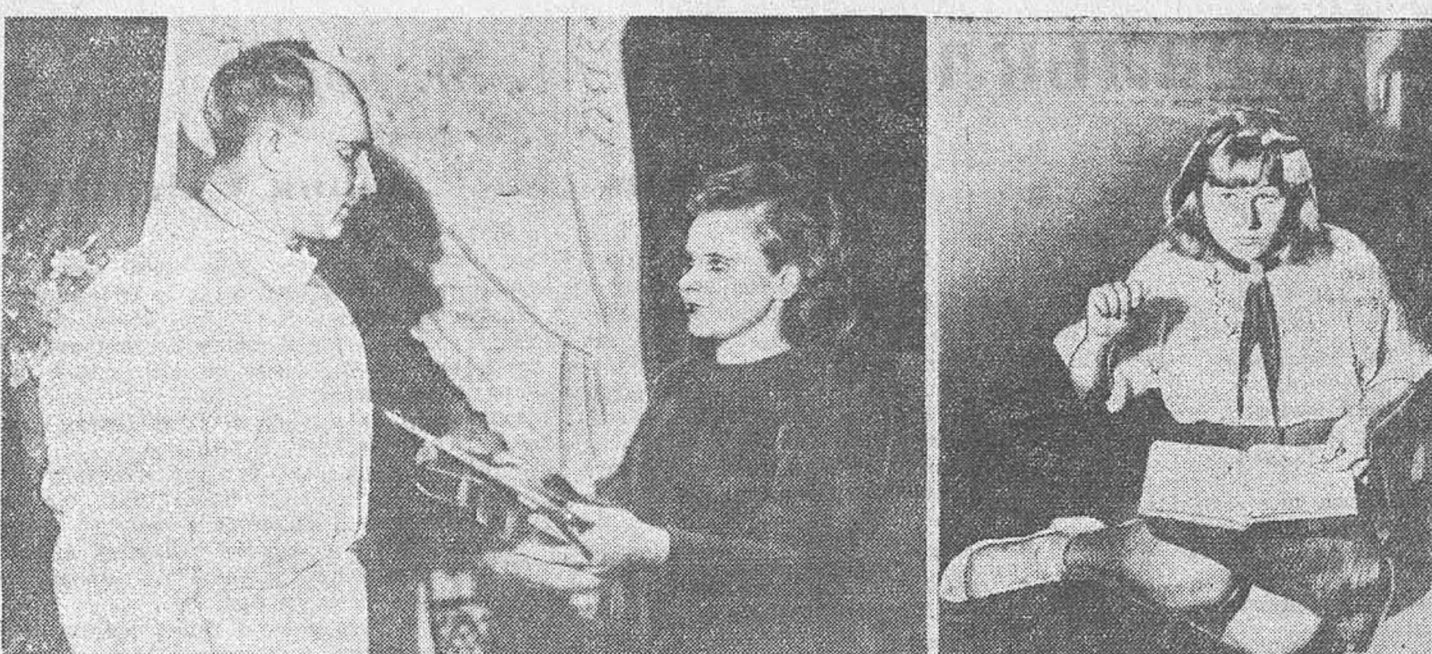

Агляд тэатральнай самадзейнасці БССР. Сцэны з п'есы А. Карнейчука «Платон Крэчат» у пастаноўцы драмкалектыва Уздзенскага раённага Дома соцкультуры. На першым здымку: кіраўнік калектыва **А. Хруцкі** ў ролі Платона і лабарантка раённай бальніцы **М. Легенчанка** ў ролі Ліды; на другім — **Л. Клюйко** ў ролі піонеркі Маі. Фота І. Каплінскага.

Чатыры спектаклі самадзейных драматычных калектываў

Першы тур Усесаюзнага агляду тэатральнай самадзейнасці прайшоў па Уздзенскаму раёну з поспехам. У сельскіх і калгасных дамах соцкультуры было прагледжана 13 спектакляў. Да другога туру Усесаюзнага агляду раённая камісія дапусціла 6 калектываў.

1 лютага ў раённым Доме соцкультуры драматычны калектыў настаўнікаў Хатлянскага сельсовета паказаў п'есу «Памылка» Я. Маўра. На спектакль прышло звыш 600 чалавек. Калектыў упершыню паказаў свае здольнасці ў раённым цэнтры. Кіраўнік гуртка тав. Карпучок хваляваўся. Гэта-ж спектакль не ў калгасе, а на аглядзе... І вось узнялася заслона. Не ўсё было роўна ў ігры, не ўсё было гладка, але прысутныя з увагай сачылі за паводзінамі Аляксея і Ганны—асноўных герояў п'есы. Агульную сімпатыю гледача заваявала настаўніца Л. Язвінская (Ганна). Веяла цеплынёй і непасрэднасцю ад яе ігры.

Нядрэнна правёў ролю Аляксея тав. Карпучок. Толькі гэты здольны выканавец часта перабольшваў, падкрэсліваў і да таго адмоўныя якасці студэнта-пашляка, страціўшага свой маральны воблік. На працягу ўсяго спектакля Аляксей у выкананні Карпучка быў аднолькавым, безжыццёвым. Нават у фінальнай сцэне не адчувалася, што Аляксей зразумеў сваю памылку, парывае з мінулым і становіцца сапраўдным совецкім чалавекам.

Добра правёў ролю дзеда Архіпа тав. Макарэнка. Шкада толькі, што знешне ён не адпавядаў вобразу. Цікавей магла-б сыграць ролю настаўніцы тав. Курэйка, калі-б лепш ведала тэкст. Часта з-за няведання тэксту яна рабіла занадта...доўгія паўзы, гублялася на сцэне.

Якасць спектакля была значна зніжана не зусім удалай ігрой тав. Шчасновіч (Сусанна) і тав. Мятліцкай (яе маці). Яны, відаць, не зразумелі сваіх ролей, не вывучылі і тэксту. І афармленне спектакля было занадта бедным, няўдалым.

Прыемнае ўражанне пакінуў калектыў калгаса «Каменка», які паказаў п'есу «Паўлінка» Я. Купалы. Асабліва цікава, арыгінальна і непасрэдна выканала ролю Паўлінкі Т. Гіцкая. Паўлінка ў яе выкананні разумная, вясёлая сялянская дзяўчына. Праўдзіва правялі ролі —Альжбеты—тав. Бондар і Агаты—тав. Давідовіч. Цікавым быў вобраз Адольфа Быкоўскага ў выкананні тав. Санковіча. Слабей справіліся са сваімі ролямі—Сцяпан—тав. Шырко і Франпыся—тав. Лісаковіч. Гаварылі яны на сцэне ціха і невыразна, цікавы тэкст губляўся.

Драматычны гурток Літвянскай няпоўнай сярэдняй школы паказаў на аглядзе вадэвіль А. Чэхава «Сватанне». Відаць, гэты выдатны вадэвіль быў дрэнна зразумет выканаўцамі. З усіх удзельнікаў спектакля, бадай, лепш правяла сваю ролю В. Кулікоўская (Наталья Сцяпанаўна). Невыразнымі, нячэхаўскімі атрымаліся Чубукоў у выкананні тав. Тоўстага і Ломаў у выкананні тав. Александровіча.

Зверху — сцэна з п'есы А. Чэхава «Сватанне» у пастаноўцы настаўніцкага калектыва школы вёскі Літвяны. У ролі Ломава — **С. Александровіч,** у ролі Наталы Сцяпанаўны — **В. Кулікоўская** і ў ролі Чубукова — **П. Тоўсты;** унізе—сцэна з п'есы Я. Маўра «Памылка» у пастаноўцы драмгуртка школы калгаса імені Дзержынскага. У ролі Аляксея—**Н. Карпучок,** у ролі Ганны — **Л. Язвінская.** Фота І. Каплінскага.

Найбольш спелы спектакль паказаў калектыў раённага Дома соцкультуры. П'еса «Платон Крэчат» А. Карнейчука ў пастаноўцы гэтага гуртка (кіраўнік А. Хруцкі) карыстаецца заслужанай папулярнасцю ў раёне. Нягледзячы на тое, што спектакль ужо некалькі разоў ішоў у гарадскім пасёлку, зала была перапоўнена. Многія ўдзельнікі пастаноўкі паказалі сябе здольнымі выканаўцамі ў гэтым спектаклі.

Правільна вырашыў ролю Платона Крэчата А. Хруцкі. Перад гледачом устаў поўнацэнны вобраз маладога совецкага вучонага. Асабліва ўдала правёў А. Хруцкі маналог ля чэрапа. Добра іграў ролю Аркадзія тав. Гурэвіч. Відаць было, што ён зразумеў сваю ролю. Справілася са сваёй параўнаўча невялікай роляю загадчыцы райздрава Бачкаровай Н. Мінько. Глядач ад душы смяяўся з паводзін Бачкаровай—Мінько, якая выпадкова стала загадчыкам райздрава. Мінько ў ролі Бачкаровай паказала сябе здольнай выканальніцай. Праўдзіва, з густам выканалі ролі—Маі —тав. Клюйко, Бубліка—тав. Іомдзін, Сцёпы—тав. Грынвальд, Ліды—тав. Легенчанка.

Недастаткова папрацавалі над сваімі ролямі тт. Барэйша (Берэст), Еўрэінава (маці Платона), Ягодка (Хрысціна Архіпаўна).

Спектакль быў вельмі культурна і з густам афармлен. Гэта значна спрыяла поспеху «Платона Крэчата».

«Платон Крэчат» у пастаноўцы Уздзенскага самадзейнага драматычнага калектыва—адзін з лепшых па Мінскай вобласці. Зараз гурток плённа працуе над ажыццяўленнем на сваёй сцэне камедыі К. Крапівы «Хто смяецца апошнім».

За час агляду тэатральнай самадзейнасці ў Уздзенскім раёне арганізаваны новыя драматычныя гурткі ў Ракашыцкім, Цепліцкім, Лошыцкім і Кухценскім сельсоветах. Значную дапамогу тэатральнай самадзейнасці аказваюць загадчык аддзела прапаганды РК КП(б)Б тав. Пікус і палітінспектар РВК тав. Максіменка. Яны часта наведваюць калгасныя драматычныя гурткі, падбіраюць для іх рэпертуар.

Гурткі тэатральнай самадзейнасці Уздзенскага раёна могуць з поспехам удзельнічаць у трэцім туры Усесаюзнага агляду тэатральнай самадзейнасці.

М. АЛЬХОВА, А. АСТРЭЙКА.

Узда.

Мастацкае жыццё Брэста

Праз тры месяцы пасля гістарычнага вызвалення працоўных Заходняй Беларусі ва ўсіх новых абласцях нашай рэспублікі праходзілі агляды мастацкай самадзейнасці, раённыя і абласныя алімпіяды народнай творчасці. Нам давялося ў студзені 1940 года прысутнічаць на першым аглядзе ў Брэсце. Хоры сялян, драматычныя калектывы розных вёсак імкнуліся ў сваіх песнях, пастаноўках выразіць пачуццё радасці, якое перажывалі яны з пачаткам совецкага жыцця. Скінуўшы ненавісныя путы няволі, гібенне пад ярмом польскіх паноў, народ заспяваў блізкія яго духу песні, славячы партыю большэвікоў, вялікага Сталіна.

Прайшоў год. Як непазнавальна вырасла культура народа, вызваленага з-пад панскага ярма!

Ва ўсіх 18 раёнах Брэсцкай вобласці арганізавана, апрача Дамоў соцкультуры, звыш 200 хат-чытальняў. У іх канцэнтрыруюцца ўсе культурныя мерапрыемствы сяла. Пры хатах-чытальнях арганізаваліся калектывы—харавыя, драматычныя, танцавальныя. Напрыклад, у вёсцы Лыскава, Ружанскага раёна, удзельнікі тэатральнай самадзейнасці паставілі п'есу К. Крапівы «Партызаны». Поспех спектакля вялікі. Кожны паказ ператвараецца ў свята, таму што героі п'есы, іх учынкі нагадваюць маладым совецкім грамадзянам нядаўна перажытае.

У сяле Глыбокім Жабінкоўскага раёна драматычны гурток створан пры хаце-чытальні. Гуртковцы вывучаюць гісторыю тэатра, асновы совецкага мастацтва. Гурток ставіць спектакль «Тарас Бульба» па Гогалю.

Клешчэльскі драмкалектыў паставіў п'есу В. Гусева «Слава», клуб работнікаў дзяржгандлю гор. Брэста—«На румынскай граніцы», «Вызваліцелі». Танцавальны калектыў Гайнаўскага лесазавода інсцэніраваў вядомую песню «Калі заўтра вайна». Удзельнікі мастацкай самадзейнасці гарадской друкарні выязджалі з цікавымі канцэртнымі праграмамі ў пагранічныя атрады, а гурток клуба чыгуначнікаў наведаў вайсковыя часці, даўшы рад канцэртаў.

Па вобласці 23 чалавекі закончылі 3-месячныя курсы кіраўнікоў драматычных гурткоў, 5 чалавек — курсы кіраўнікоў танцавальных калектываў, 3 чалавекі— харавыя курсы. У гэтым — яркае праяўленне клопатаў аб развіцці народнай творчасці. Абласны Дом народнай творчасці наладзіў метадычную дапамогу гурткам. Вялікую работу з кіраўнікамі драматычных гурткоў Брэста праводзіць галоўны рэжысёр абласнога тэатра Б. Г. Кульнёў. Пры абласным Доме народнай творчасці адкрыта таксама студыя выяўленчага мастацтва, у якой займаецца 11 чалавек.

Калі разбураны будынак польскага афіцэрскага сабрання быў адноўлен, у ім арганізавалі музычную школу і музычнае вучылішча. Сюды прышлі дзеці чыгуначнікаў, саматужнікаў, служачых гарадскіх устаноў, адароныя сялянскія дзеці. Усе яны страсна марылі аб музыцы; гэтыя мары цяпер ажыццявіліся.

Цікавым жыццём жывуць мастакі Брэста. Для іх адкрыт Дом мастака, які з'яўляецца цэнтрам творчай дзейнасці майстроў кісці. Мастакі вывучаюць гісторыю ВКП(б), слухаюць лекцыі па гісторыі рускага мастацтва, па пластычнай анатоміі. Зараз мастакі Брэста рыхтуюцца да Усесаюзнай і Усебеларускай выставак, прысвечаных 25-годдзю Вялікага Кастрычніка.

Брэст узбагаціўся выдатным тэатрам, калектыў якога складаецца з выпускнікоў Маскоўскага інстытута тэатральнага мастацтва. Гэты мастацкі калектыў дае магчымасць працоўным Брэста бачыць на сцэне свайго тэатра лепшыя творы совецкай драматургіі і класікі.

Міх. ГЕНАДЗЬЕЎ.

Брэст.

Мінскі Дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга беларускі драматычны тэатр паказаў прэм'еру рамантычнай драмы Віктар'ена Сарду «Фландрыя». Пастаноўка **Л. Рахленкі,** мастак **І. Ушакоў,** кампазітар **Е. Цікоцкі.** На здымку: засл. артыст БССР **Л. Рахленка** ў ролі графа дэ-Рызоора і нар. артыст БССР **В. Уладамірскі** ў ролі званара Іонаса. Фота І. Каплінскага.

Беларускі музей у Вільнюсе

У руінах старога манастырскага будынку ў глыбі двара па Астрабрамскай, 10, у гор. Вільнюсе змяшчаецца Беларускі гістарычны музей. У чатырох маленькіх пакоіках ніжняга паверху,—пакоікі гэтыя нагадваюць аракчэеўскія скляпенчатыя казематы, — захоўваюцца вельмі рэдкія экспанаты гісторыі беларускага народа, што маюць сусветнае значэнне. Пячатка з пярсцёнка полацкага князя Барыса (XII ст.); драгічынскія плёмбы (якія хадзілі нароўні з грашыма); жухавіцкае рукапіснае евангелле (XIV ст.); меліхаўскае рукапіснае евангелле (XVI ст.); Аль-Кітаб (кніга беларускіх мусульманаў) на беларускай мове, ад рукі рысаваная арабскім алфавітам; друкаваная біблія Францышка Скарыны 1507 года; трыодзь каляровая 1483 года, выданая кракаўскай друкарняй Фіоля; прывілей Стэфана Баторыя (Батуры), выдадзены ў 1583 годзе людзям Пінскага царкоўнага ўладычаства... — гэта кароткі пералік толькі часткі музейных скарбаў унікальнага значэння.

Велізарную каштоўнасць уяўляе калекцыя зброі беларускіх віцязяў і воінаў, народная вопратка, ганчарныя мастацкія вырабы, калекцыі тканін, прадметаў хатняга ўжытку і г. д. Вельмі рэдкімі экспанатамі з'яўляюцца і сабраныя ў музеі праваслаўныя абразы старажытнага беларускага пісьма. Як цікавы экспанат, захоўваецца ў музеі меч ката гор. Вільнюса XVI стагоддзя.

Сярэдневяковы аддзел музея надзвычай багаты, але ўсё сабранае гадамі пыліцца, ў занядбанні; шырокай грамадскасці музей невядом, ён не ператвораны у месца агульнадаступнага наведвання, у месца вывучэння гісторыі беларускага народа.

Звяртае на сябе ўвагу сцяг беларускіх паўстанцаў Лідскага павету (1863 год), адабраны ў іх палкоўнікам рускай службы Пахомавым, які задушыў гэта паўстанне.

Мастак-самавучка Юсіф Драздовіч, які жыў жыццём бадзягі-жабрака, харчаваўся з міласціны спагадлівых сялян-беларусаў, доўгія годы вандраваў па Заходняй Беларусі ў снег, у дождж і пад спякотным сонцам, зарысоўваючы для музея старажытныя феадальныя палацы, руіны, вартавыя вежы. Гэта каштоўнейшая работа, зробленая надзвычай таленавіта, прадстаўляе сабою і гістарычную і мастацкую цікавасць. Зроблена яна Драздовічам для музея бясплатна. Сотні дакладна выпісаных рысункаў Драздовіча бясспрэчна трэба выдаць асобным альбомам,—яны ўяўляюць глыбокую навукова-гістарычную цікавасць.

У цесным і цёмным памяшканні захоўваецца бібліятэка музея, якая, пасля дакладнай яе праверкі (дарэчы, былыя кіраўнікі музея прадаўшыся панскаму ўраду, стараліся засмеціць бібліятэку шавіністычнай і пагромнай літаратурай), можа зрабіцца выдатным чытацкім фондам.

Тысячы рукапісаў не разабраны, не класіфіцыраваны, ды і наўрад ці можа справіцца з гэтым маленькая група работнікаў музея. Сярод рукапісаў — копія крымінальнай справы Віленскай судовай палаты «аб настаўніку сяла Нікольскага, Мінскай губерні, К. М. Міцкевічу (Якуб Колас)», які спрабаваў арганізаваць аддзяленне Усерасійскага настаўніцкага саюза; рукапісы-аўтографы Янкі Купалы 1909—1912 год, верша «Прарок» і пецярбургскіх вершаў; арыгіналы невядомых вершаў М. Багдановіча і яго пісьмы.

Матэрыялы і экспанаты музея паблытаны, не вывучаны. Хто можа сказаць, якія каштоўнасці гістарычнага характару і рукапісы, што праліваюць святло на рэволюцыйны рух у Беларусі, на рост беларускай грамадскасці ў мінулым, захоўваюцца тут? Пры абмежаванай колькасці навуковых работнікаў і ў цесным памяшканні музей разгарнуцца не можа. Час ідзе, а каштоўнейшыя рэліквіі і дакументы гісторыі— у сховах, пад замкамі!..

Панскае ўладараванне перашкаджала папулярызацыі гісторыі беларусаў. Усё, што хавалася ў музеі, штучна кансервіравалася. Зараз настаў час, каб дакументы, сабраныя грамадскасцю прыгнечанай панамі нацыянальнасці, вынесці на свята, зрабіць здабыткам совецкай навукі і шырокай грамадскасці. У першую чаргу Беларускім музеем у Вільнюсе павінна зацікавіцца Акадэмія Навук БССР.

Вл. ГЛАЗЫРЫН.

Вільнюс, люты.

Гейне ў музыцы сучаснікаў

Да 85-годдзя з дня смерці Г. Гейне

Творчасць Генрыха Гейне натхняла не адно пакаленне кампазітараў аж да нашых дзён, але найбольшае музычнае ўвасабленне атрымала яна ў яго сучаснікаў. Аднак, апошніх не вабіў Гейне—выкрывальнік рэчаіснасці, пясняр вызваленчай барацьбы, іх цікавіў Гейне—лірык, пясняр кахання, пясняр прыроды.

Першым музычным інтэрпрэтатарам Гейне быў Шуберт, сапраўдны майстар вакальнай лірыкі, у творчасці якога скандэнсіраваліся ўсе прыёмы папярэдніх кампазітараў, што працавалі ў галіне песні. «Кніга песень» Гейне выйшла ў 1827 годзе, а знаёмства з ёю Шуберта адбылося за год да смерці апошняга і супала з годам яго «адзіноты і смутку». Шэсць песень, выбраных Шубертам з гэтага зборніка, уваходзяць у яго цыкл «Лебядзіная песня». У гэтых песнях адлюстроўваецца свет душэўных перажыванняў кампазітара. Сярод іх і горды Атлант (песня «Атлант»), што носіць у сэрцы сваім свет страсцей, і адзінокі, пакінуты ўсімі чалавек (песня «Двайнік»). У гэтых песнях, асабліва ў «Двайніку», драматызацыя лірыкі даходзіць да трагізму. Калі ў «Атланту» драматычная напружанасць падкрэсліваецца трэмола ў фортэп'яна (чыста знешні прыём), дык у «Двайніку» яна падкрэсліваецца драматычнай дэкламацыйнасцю вакальнай партыі, глыбокай і праўдзівай перадачай пачуццяў.

Мендэльсона цікавіў другі бок лірыкі Гейне—свет эльфаў, кветак, цьмяных зданяў і прывідаў.

Гейне быў любімым паэтам Шумана: «скачкі настрояў», глыбокая і вострая іронія любоўнай лірыкі, вобразнае ўспрыняцце прыроды — усё гэта радніла паэта і кампазітара. На тэксты Гейне Шуман напісаў значную колькасць сваіх вакальных твораў, стварыўшы цыкл з 16 песень, выбраных з «Лірычнага інтэрмеццо»,—«Каханне паэта» і рад асобных твораў. Вакальныя творы Шумана на тэксты Гейне пранізаны любоўнай лірыкай, млява-летуценнай рамантычнай неакрэсленасцю. Цяжка сказаць, якія з твораў Шумана на тэксты Гейне лепшыя—усе яны цудоўныя, мастацка-выразныя і праўдзівыя ў раскрыцці паэтычных вобразаў і настрояў. Найбольш-жа вядомыя песні яго: «Я не сярдую»—з яе глыбінёй і эмацыянальнасцю гутаркі, выдатнымі гарманічнымі супастаўленнямі, «Гірляндай з мірт, гліцыній і руж», «Арэшына», «У сне я горка плакаў», «Лотас» і іншыя—з іх танчэйшымі інтанацыйнымі нюансамі, тонкім каларытам, рытмічнай пульсацыяй. Можна прыгадаць і «Два грэнадзёры» з яе маршавымі рытмамі і марсельезай, драматычна насычаную баладу «Валтасар»—аб закалатым рабамі злым уладару.

У вакальнай творчасці Ліста Гейне не займаў вялікага месца, але тыя нямногія вакальныя творы, якія створаны на тэксты Гейне, — дзівосныя. Асабліва вылучаюцца балада «Лорэлея», у якой Ліст ідзе ад Шубертавай балады «Лясны цар», дзе побач з апісальнымі момантамі дадзена моцная драматызацыя, непарыўна звязаная з паэтычным зместам. Але калі ў «Лорэлеі» яшчэ некалькі адчуваецца гукавыяўленчасць, дык гэтага няма ў песнях «Як ранне ты прыгожа» і «Смяротнай поўны атруты». У іх, наадварот, адчуваецца празрыстасць фортэп'яннага суправаджэння (асабліва ў песні «Як ранне...» з яе светлым каларытам) і цэнтр цяжару падае на вакальную партыю—шляхам узмацнення дэкламацыйных сродкаў і перадачы танчэйшых паэтычных дэталей голасам.

Роберт Франц, блізкі па характару і стылю да Шумана, стварыў таксама рад песень на тэксты Гейне. Аднак, ён ні ў якой меры не меў магчымасці параўнацца са сваімі славутымі і таленавітымі субратамі, яго творы мала вядомы і рэдка выконваюцца, хаця многія з іх цікавыя (напрыклад, «Кедр і пальма», «У жбаночак лілеі белай»).

Належную даніну творчасці Гейне аддалі і рускія кампазітары. Антон Рубінштэйн напісаў шэсць песень на тэксты Гейне, з іх асаблівае распаўсюджванне атрымаў раманс «Азра» (больш вядомы ў фортэп'яннай транскрыпцыі). Раманс Барадзіна на тэкст Гейне «Атрутай поўны мае песні» з'яўляецца як-бы неабходным элементам праграмы камернага спевака. Гэта сапраўдны ўзор лірыкі ў рускай музычнай класіцы: у ім шмат парыву і страсці і разам з тым лаканізму, уласцівага Барадзіну—эказальніку, майстру эпічных палотнаў.

Апрача Балакірэва, які напісаў выдатны па лёгкасці, празрыстасці і маляўнічасці гармоніі раманс «Сон», неабходна яшчэ прыгадаць Кюі—малодшага сучасніка Гейне, які свой найбольш буйны і значны твор—оперу «Вільям Ратклif» (па аднайменнай драме) напісаў на тэкст Гейне.

Такім чынам лірыка Генрыха Гейне знайшла выдатнае ўвасабленне ў творчасці кампазітараў—яго сучаснікаў.

С. НІСНЕВІЧ.

Л. Бэндэ

Творчасць Я. Купалы і фальклор

(Канец. Пачатак на 3 стар.).

вецe б. Віцебскай губерні. Гэта-ж паданне, але ў другім варыянце, апублікавана і Е. Раманавым. У варыянце Е. Раманава каня пакарана богам не за непаслушэнства, а з-за паклёпу сарокі.

У некаторых месцах б. Барысаўскага павета гэта паданне бытавала ў сувязі з легендамі аб паходжанні рэк. Карэспандэнт П. В. Шэйна, пісар б. Вітушынскай воласці А. Бялыковіч, паведамляў:

«Аб паходжанні рэк сярод насельніцтва Вітушынскай воласці... існуе наступнае паданне: бог сабраў усіх птушак і загадаў ім капаць раку. Птушкі паслухаліся, сталі капаць зямлю, і зрабіліся рэкі і вазёры. Адна з птушак, якую сяляне завуць «канюх», адмовілася капаць і таму бог забараніў ёй піць ваду на зямлі, а дазволіў ёй піць на драўляным лісце. Таму ў летнія дні, калі сухая пагода і дажджу доўга не бывае, канюх сваім свістам просіць бога паслаць дождж, каб ён мог напіцца хаця-б на лісце» **).

За аснову купалаўскай апрацоўкі падання аб кані лёг гэты апошні варыянт. Якую-ж мэту ставіў перад сабою паэт, калі браў гэта народнае паданне за аснову свайго твора «Канюх»? Што значнае ўбачыў паэт у змесце падання і чым яно зацікавіла яго? Я. Купала, перш за ўсё, цікавіўся дыдактычным характарам падання: пакараны той, хто адмовіўся ад сумеснай, агульнай працы на карысць усіх насяляючых зямлю істот.

Навукі ў паданні тым многа, ой, многа
Для грэшных, трухлівых і цёмных людзей.
У ім бачыш, што кара спаткае ад бога,
Хто праўды не хоча зазнаці бардзей ***).

) **П. В. Шэйн.—Матэрыялы... 1893, стар. 430, № 248.
***) «Жалейка» **Я. Купалы,** 1908, стар. 64 — 65.

Для навукі, для павучання «трухлівых і цёмных» людзей узяў паэт паданне аб канюху. Паэта займала не само па сабе паданне, а тыя глыбокія мыслі, тыя значныя вывады, што з яго вынікаюць. Такі падыход абумовіў і характар апрацоўкі падання. Паданне, узнікшае ў выніку жадання і спробы чалавека вытлумачыць з'явы знешняга свету, апавядае аб непаслушэнстве птушкі і тлумачыць прычыну таго, чаму ў сухую пагоду гэта птушка высока лётае і крычыць: піць, піць, піць... Гэты змест, гэта значэнне падання паслужыла для Я. Купалы алегорыяй для выражэння другога, больш значнага грамадскага зместу — закліку для сумеснай агульнай працы на карысць усіх людзей. Адначасна з гэтым Я. Купала выбраў для свайго твора форму вершаванай прытчы. Грамадскі змест, ідэя закліку да барацьбы, дзякуючы гэтаму, робіцца больш даходчывай, наглядпай. Зразумела, што паэт не мог пакінуць нязменным і само паданне, не мог і не ішоў слепа за яго зместам, а значна пашырыў яго рамкі, надаў яму больш шырокі і значны характар.

Здарэнне, аб якім апавядаецца ў паданні, і ў Я. Купалы аднесена к таму часу, калі бог «тварыў свет», калі:

Былі ўжо створаны людзі, і звяры,
І птушкі-пяюхі усякіх прымет.

У паданні гутарка ідзе толькі аб птушках, у Я. Купалы-ж на першым месцы людзі, а ўжо разам з імі і ўсе земныя істоты. Людзі ўжо ўсё мелі, але не было яшчэ рэк, вады.

У народным паданні сказана, што бог сабраў усіх птушак і загадаў ім капаць раку (разнесці ваду, чысціць мора), — Я. Купала не прымае гэту версію, ён адбірае ад бога ініцыятыву і перадае яе людзям, усім земным істотам. Роля бога зведзена ў Я. Купалы толькі к ролі староннята назіральніка, дарадчыка, а потым ужо грознага суддзі, які сурова карае за непаслушэнства яму.

У Я. Купалы бог раіць не адным толькі птушкам, як у паданні, але ўсім жывым істотам, якія насяляюць зямлю, сабрацца разам і капаць ямы для калодзежаў, капаць рэкі.

Паданне апускае момант працы птушак, не паказвае яе і не расказвае аб ёй. Я. Купала-ж, наадварот, фіксіруе ўвагу чытача на моманце працы, паказвае, што гэта ўдзячная і благародная праца не была лёгкай, і ўсё-ж усе жывыя істоты, апрача канюха, пайшлі працаваць для сваёй і грамадскай карысці.

Вот рвуцца да працы агромністай людзі,
І звяры, і птушкі, і кожны жучок;
І цяжка працуюць, зрываючы грудзі,
Капаюць, цягаюць жвіровы пясок.
. . . .
Канюх адзін толькі не робіць нічога,
Ён гульма-гуляець, як пан-гаспадзін . . .

Паданне толькі канстаціруе, што бог забараніў канюху піць ваду з рэк і азёр, і гэта, зразумела, не магло задаволіць Я. Купалу. Сухое празаічнае канстаціраванне таго, што здарылася, Я. Купала пералажыў на мастацкую мову дыялагу паміж богам і птушкай. Калі бог убачыў, што ўсе птушкі паслухаліся яго і працуюць, і толькі адзін канюх гуляе, як «пан-гаспадзін», ён пазваў яго для адказу.

Згодна падання, бог забараніў канюху піць ваду з рэк, азёр і мараў, а дазволіў яму піць толькі дажджавую ваду з каменя, ліста, ці падстаўляць рот для дажджавых кропель. У паданні нічога не сказана аб тым, што канюх асуджан піць толькі расу. У Я. Купалы-ж разгневаны бог закляў птушку:

Навекі жыць будзеш ты толькі расой!
І хоць-бы млеў і з жыццём расставаўся,—
«Піць, піць» будзеш клікаць ты летняй парой!

З тых пор бягуць рэкі, бушуюць моры; людзі і ўсе істоты, што жывуць на зямлі, колькі захочуць могуць піць вады, адзін толькі канюх лётае, просіць піць:

Жалобна ён просіць так, як-бы клянецца,
Як моліцца богу, каб грэх дараваць,
І толькі часамі расіцы нап'ецца,
А самай жарой ён змушон усыхаць.

Які-ж вывад робіць паэт з апавядання аб лёсе гордага канюха? Якое вынікае павучанне для «трухлівых і цёмных» людзей з прытчы аб лёгкадумных адносінах канюха да працы на карысць сабе і ўсім жывым істотам на зямлі?

Крычыць ён так, як-бы людзям для навукі,
Што божая кара ўсіх мусіць спаткаць
Тых, хто, баючыся цярпення і мукі,
Не хоча па-праўдзе для ўсіх працаваць.

Што-ж такое «праца па-праўдзе»? Які яе канкрэтны змест? Гэта праўдзівая праца—вялікая барацьба за вызваленне, вялікая праца па адраджэнню вызваленай бацькаўшчыны.

Так знайце-жа, братцы, хто к працы вялікай
З вас рук прылажыць не захоча сваіх, —
Таму і бог скажа: «Піць!» цэлы век клікай
І будзь праклінаны ад братаў тваіх!

Паданне, несучы на сабе ўплыў царкоўнай маралі, асуджае канюха за непаслушэнства богу. Я. Купала асуджае на адвечную смагу тых, хто адвернецца ад вялікай барацьбы, хто не прыложыць сваіх рук да агульнага намагання ўсіх сіл прыгнечаных.

Народнае паданне Я. Купала выкарыстаў як заклік да найвялікшай і благароднейшай працы—працы на карысць абяздоленага чалавецтва.

У сваім пісьме к паэту А. С. Чэрамнову А. М. Горкі пісаў: «Дарэчы, спытаюся ў вас, ці знаеце вы беларускіх паэтаў Якуба Коласа і Янку Купалу? Я нядаўна пазнаёміўся з імі—падабаюцца. Проста, задушэўна і, відаць, сапраўды народна». Сказаныя словы адносяцца і да твора «Канюх»: проста, задушэўна і сапраўды народна.

Адказны рэдактар І. Д. ГУРСКІ.

У1652 Мінск, друкарня «Звязды». Газета «Літаратура і Мастацтва» выходзіць штотыднёва. Адрас рэдакцыі газеты: Мінск, Совецкая, 76, Дом пісьменніка. Тэлефон 25-394.